расп.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 160 (10145) | 1976 чылдың июль 7, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

НАЙЫРАЛ, ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ССРЭ-ге эрткен совет-вьетнам найырал неделязы совет кижилерниң вьетнам улус-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының чайынналчак херечизи болган.

Неделяның программазынга дүүштүр бүгү чуртка хөй кижилиг хуралдар, митингилер болгаш найырал кежээлерин эрттирген. Аңаа муң-муң совет кижилер — бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери — совет-вьетнам найырал ниитилелиниң коллективтиг кежигүннери организацияларның кижилери киришкен. Дайын чылдарында хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш вьетнам улустуң маадырлыг демиселиниң дугайын, улус ажыл-агыйын катап тургузар талазы-биле тайбың тургузукчу күш-ажылдың дугайын чугаалап турар фото-делгелгелерни болгаш кино фестивальдарны база организастаан. (СЭТА).

ЧАА ЧҮҮЛДЕР

● **СУМГАИТ.** (Азербайджан ССР). Хоорайның синтетиктиг каучук заводунуң бүгү артынчыларын амгы үеде ийиги чиг-эът болгаш одалга кылдыр ажыглап эгелээн. Бүдүрүлгеге артынчыларын ажыглаары-биле тускай тургузугну ында туткан. Кислотаның кошкак эзилдирин моон мурнунда артынчы кылдыр октап турган болза, ам ону кожазында суперфосфат заводунга чемишчидилге кылдыр эзилдеп кылып турар апарган. Артынчыларны ажыглаанындан бир чылда алыр арыг орулга 500 муң рубль болур.

● **ОДЕССА.** Червонаярскиниң чаа суггарылга системазы насостарын ажылдадып эгелээн. Ону «Дунай суг-тудуг» трестиң тудугжулары туткан. Дунай хемниң суу кандаачал Буджак хөвүзүнүң муң гектар ажыг шөлүн суггарар. Онгу беш чылда Одесса областынга 12 муң гектар ажыг черни суггаттыг болдурар.

БҮРҮН ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН, БҮГҮ УЛУСТУҢ ДЕТКИИШКИНИ

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозу Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының бо чылдың июнь 29-30-да Берлинге болуп эрткен конференциязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштадыр СЭКП-ниң делегациязының отчёдун чугаалажып көрген, делегацияның ажыл-чорудулгазын бүрүн болгаш долузу-биле чүүлдүгзүнүп көрген. Конференцияны эрттиргени болгаш ооң түңнели Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге дээш демиселдиң херээнге чугула үе-чада болган деп Политбюро санаан.

Тайбыңны быжыглаарынга, коммунизмни чедиишкиниг тургузарынга даштыкы политиктиг таарымчалыг байдалды тургузуп турар СЭКП ТК-ның, Төп Комитеттиң Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң хөй талалыг болгаш чайгылыш чок ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелеп, партияның политиказын изиг-биле чүүлдүгзүнүп турар бүгү совет коммунистер, бүгү совет улус ол түңнел-биле база каттыжып турар. Ажылчы чоннарның хөй санныг массалыг митингилери болгаш хуралдары — ооң тодаргай херечизи боор турар.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңының көскү болгаш ханы утказы, ылапты бүзүрел сиңиккен. Европада болгаш бүгү делегейде болуушкуннарга бүгү таланың анализин берип турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң чүүлдүгзүнүп көргени «Тайбың болгаш делегей кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңаайгы демиселдиң программазын» боттандырар талазы-биле бистиң партиявыстың, совет күрүнениң кайгамчык улуг ажылынга характеристиканы берип турар чугаазы конференцияга чугула кол болуушкун болган.

Европаның коммунистери ук конференцияга Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге чижектиг ындыг чугула теманы ниити херекке ажыктыг кылдыр чугаалажып, бодалдарын солушкан. Хөй-хөй чүс чылдарның дургузунда Европа дип месилдежиишкинниң шөлү болуп, хөй санныг дайыннарның болгаш чепсектиг үскүлежиишкиннерниң олаа боор, миллион-миллион кижилер өлген, муң-муң хоорай болгаш суурларны үрегдээн болганда бо теманы чугаалажыры ынчангаш чугула апарган. Амгы үеде Европа көстүп көрбээни-биле өскерилген. Бо дээрге ам, делегейниң ийиги дайынындан үнген үрелген, хан догуушкунунге борашкан, өрт одаглары шыпкан биеэги Европа эвес-ле болгай. Бо дээрге ам, он-он беш чыл мурнунда турган «соок дайынның» үезиндеги Европа эвес-ле болгай.

«Бөгүн — империализм Европаның хуу-салымынга бодунуң тергиидээшкинин айтып шыдавазы кажангызындан-даа артык, көскү апарган» — деп, конференцияга чүве чугаалап тура эш Л. И. Брежнев чугаалаан.— Ол хуу-салымны Европага социалистиг күрүнелер, капитал чурттарында ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкин тодарадып, шиитпирлээр апарган. Европаның тайбың байдалга үжен ажыг чылдарда чурттап келгени чогум-на ол күштерниң ачы-хавыязы болур».

Европада өскерилгелер капитализмниң ниити кризизиниң ханылаашкынының үезинде. чүгле экономика эвес, харын политика болгаш мораль талазы-биле кризистиң үезинде боор турар. Бо кризис болза, капитализмниң келир үези чок ниитилел деп чүвени массаларга улам ханы билиндирип турар болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң социалистиг оруунуң таламакчыларының хүрээлелин улам көвүдедип турар.

Европаның коммунистери бодунуң эң хөй төлээлекчилерлиг шуулганынга чыгып келгеш, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң демдеглээнинде ышкаш, марксизм-ленинизмниң принциптеринге үндезилеттинген документини чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Ол дээрге Европаның болгаш бүгү делегейниң улустарынга кайгамчык улуг ужур-дузалыг чамдык чугула айтырыглар талазы-биле коммунистиг болгаш ажылчын партияларның кады кылган үнелээшкини болгаш түңнелдери боор турар. Европа чурттарының ажылчын аңгызы, ажылчы чоннарның калбак массалары, улустары чепсеглениишкинниң бүдүрерин сокадыр, делегейде чавырылдырыышкынны быжыглаар дээш, боттарының амыдыралчы эрге-ажыктары дээш демиселди идепкейжидерин болдуруп турар углаашкынны алган.

Документини хүлээп алганы — кончуг чугула херек боор турар. Ынчалза-даа айыткан сорулгаларны чедип алыры улам чугула. Ол чорук Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, депшилгелиг бүгү демократтыг күштериниң эп-сеткил каттыштырылгалыг ажылдаарын негеп турар. Берлин конференциязының идип үндүргени сорулгаларны чедип алыр дээш СЭКП шалыпкын болгаш туруштуг демиселди чорудар.

Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразынга харылзааларга тайбың догуннаашкынының принциптери кол черни ээлеп турар апарган, делегей байдалы шак ындыг үеде конференцияны эрттиргени билдингир болгай. Ооң тодаргай илергейлээшкини болза, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге эрткен чөвүлел хурал болур. ол хурал төөгүлүг ужур-дузалыг. аңаа күрүнелер аразының найыралдыг харылзааларының болгаш кады ажылдажылгазының принциптерин ажылдап кылган болгаш быжыглаан деп Европа коммунистери демдеглээн.

Оон-биле кады Европаны болгаш бүгү делегейниң «соок дайынның» үезинче дедир тырттарын болгаш ядролуг катастрофаже кииририн оралдашкан чавырылдырыышкынның дайзыннарының, реакцияның болгаш милитаризмниң күштериниң идепкейи күштелген деп чүвени Берлин конференциязы база өөренип көрген. Тайбың дээш демиселге чедиишкиннерни өлүмнүң болгаш үрегдээшкиннерниң чепсээн бүдүреринге байып турар кижилер, социализм чурттарынга удур, коммунистерге удур «калчаалыг походту» чорударынче чүткүп турар кижилер. Кыдаттың маоистиг удуртукчуларының кылып турары ышкаш, боттарынга ажык-кончаа чедип алыры-биле өске күрүнелерни болгаш улустарны месилдештирип, «чаа дайынга белеткенириңче» ажыы-биле кыйгырып турар кижилер дүвүрээзин-биле уткаан. Чавырылдырыышкынга удур илерээшкин болза, чамдык капиталистиг күрүнелерде чепсектиң көстүп көрбээн эндере бүдүрүүшкүнүн улам үрдүндүрер деп турар. Дайын айыылының одаглары ам-даа бар. Быжыг тайбыңны чедип алыры — парын, улуг энергияны, туруштуг болгаш чайгылыш чок болур чорукту негеп турар херек дээрзин бо бүгү чүүлдер көргүзүп турар. Бистиң партиявыс тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселге бодунуң күжениишкиннерин кошкатпас дээрзин эш Л. И. Брежнев конференцияның киржикчилеринге бүзүреткен.

Эң кол революстуг күштерни — социалистиг күрүнелерни, капитал чурттарының ажылчын шимчээшкинин, национал-хосталга дээш шимчээшкинни Берлин конференциязы тодаргайы-биле айыткан, олар демократтыг, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштер-биле кады реакцияның удурланыышкынының ойтур шавар, делегей дайынының кыптыгып үнерин баш удур болдурбас аргалыг.

Чаа ниитилелдиң бодунуң бүдүжүнден баш удур тодараттынып, улус массаларының эрге-ажыктарынга бараан боор турар чайгылыш чок экономиктиг өзүлдезиниң ачызында, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны бактаадырынче угланган болгаш чурттар аразынга харылзааларга улам улуг салдарны чедирип турар бодунуң даштыкы политиказының ачызында социалистиг чурттар дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының улам калбаарынга шылгараңгай рольду ойнап турар.

Ниитилел хөгжүлдезиниң кол күжү, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарының, социал депшилгениң эрге-ажыктарының болгаш ниити национал эрге-ажыктарының илередикчизи — ажылчын аңгының идепкейи капиталистиг чурттарда улгадып турар. Монополиялыг капиталдың тергиидээшкининиң үндезиннеринге удур ажылчын аңгының, а ол ышкаш демократтыг болгаш антимонополистиг өске-даа күштерниң демисели улам калбарып турар. Ол күштер тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш турушпушаан, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының чугула фактору база боор турар.

Хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту чаалап алган улустар, каяа-даа каттышпас чурттарның шимчээшкини төөгүлүг чорудулгаларга улам улуг салдарын чедирип турар. Европаның коммунистери национал-хосталганың күштери-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен болгаш оларның шынныг эрге-ажыктарын — оларның чурттарының хосталгазының, хамаарышпас чоруунуң болгаш бурунгаар депшилгелиг хөгжүлдезиниң эрге-ажыктарын чайгылыш чокка деткиириниң дугайын база катап медеглээн.

Тайбың дээш демиселдиң социал депшилге дээш демисел-биле үзүлбес харылзаалыын, аңгы-аңгы чурттарда байдалдарның болгаш национал чаңчылдарны база төөгүнүң хөгжүлдезиниң ниити дүрүм ёзугаар байдалын барымдаалап тургаш, демократияның болгаш социализмниң херээ камгалаарынче коммунистиг болгаш ажылчын партияларның тура соруун конференция бадыткап көргүскен.

Коммунистер дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын социал депшилгеге идиглиг улустар аразының таарымчалыг байдалын тургузарынга чугула салыышкын кылдыр көрүп турар. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптерин улам долузу-биле бадыткап, тургузар чорук аңаа эргежок чугула баш удур белеткелдерни тургузуп, капиталистиг чурттарга демократтыг болгаш социал чаартыышкыннар дээш демиселжиринге улам таарымчалыг байдалды хандырар деп олар санап турар. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны ол ышкаш социалистиг чурттарның экономиктиг, социалдыг болгаш политиктиг хөгжүлдезиниң программаларының боттанырынга, социализмниң аргаларын болгаш артык күштүүн шын сайгарарынга база таарымчалыг чүүлдү тургузар. Бо факторларның салдары улустарның тайбынче чүткүлүн күштелдирер, улус массаларының угаан-медерелинге социализмниң идеалдарын улам быжыы-биле сиңниктирер.

Ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш, революстуг күштерни мөөңнээри дээш демиселдиң, аңгы-аңгы байдалдарга социализмни тургузары дээш демиселдиң ёзулуг канчаар-даа аажок улуг дуржулгазын коммунистиг шимчээшкин мөөңнеп алган. Акы-дуңма партия бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазында национал онза байдалдар-биле холбашкан катаптаттынмас онза чүүлдер-биле кады бүгү коммунистиг шимчээшкинниң эрге-ажыктарынга дүүшкен ниити чүүлдер ыяап-ла бар болганда, ол дуржулганы ниитилештирери болгаш теория талазы-биле бодап көөрү негеттинип турар. Ооң-биле чергелештир делегей болгаш тус-тус чурттарга-даа боттуг ниитилел чорудулгаларынга чаа чүүлдерни амыдырал база үргүлчү тавартырып турар. Амыдырал — шиитпирлээриниң улам сайзыраңгай оруктарын болгаш аргаларын негеп турар улам чаа сорулгаларны салып турар. Ооң ужурундан коммунистер марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин боттарының кол хүлээлгелериниң бирээзи кылдыр санап турар.

«Коммунистиг өг-бүледе боттарывыстың эштеривистиң чогаадыкчы чүүлдерин улуг кичээнгей-биле көрбүшаан, кайы-бир чүүлдерниң шынныының азы харын алдагдалдыының хемчээкчизи чүгле практиктиг дуржулга болуп турар деп чүвени барымдаалап турар бис — деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.— Ынчалза-даа практика бодунуң үзе шииткелин үндүрериниң мурнунда, аңгы-аңгы партияларның бодалдарын болгаш дуржулгазын калбаа-биле түңнеп, чугаалажып тургаш, ол чүүлдерни эш ёзузунуң чугаалажылгазынга хыналыының аргазы болгаш эргежок чугулазы база бар. Түңнелинде барып ол бүгүден теория-даа, практика-даа бистиң ниити херээнге-даа хөй ажыктыг чүүлдү ойнап ап болур».

Конференцияның хүлээп алганы документизиниң «антикоммунизмни аңгылаарының болгаш тиилээриниң» эргежок чугулазының дугайында, коммунистиг партияларга, база Совет Эвилелинден эгелээш, социалистиг чурттарга удур, социализмниң болгаш депшилгениң күштеринге удур кампанияны калбартып турар күштер-биле демиселдиң дугайында айыткан чүүлдери улуг ужур-дузалыг боор турар.

Тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш депшилгениң херээниң, социал болгаш национал хосталганың херээниң чедиишкинниг болуру бөгүн коммунистерниң делегейде хүрээлелиниң чаңгыс эвииниден, революстуг, депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң сырый каттыжыышкынындан улуг чергелиин-биле хамааржыр. Пролетаржы интернационализм дээрге, делегейниң күш-ажылдың кижилериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр чаартып, тургузары дээш демиселге компартияларның, бүгү ажылчын аңгының эң-не күчүлүг болгаш шылгараттынган чепсээ боор келген болгаш ындыг болуп артар-даа.

Берлинге болган конференция эң кол чүүлдү: бот-боттарының деңн эргезин болгаш тускайлаң чоруун бүрүнү-биле хүндүлеп көрбүшаан, оларның демисежип турар байдалдарын барымдаалап тургаш, эш-хуузунуң харылзааларын бүгү талалыг быжыглаарынче, улам-на боттуг кылдыр, улам сырый каттыжыышкынныг кады ажылдаарынче акы-дуңма партияларның чүткүлүн бадыткап көргүскен.

Капиталистиг системага ажылчын аңгының шуут чагырттырын күзеп турар кандыг-даа политиканы болгаш үзелди Европаның коммунистери буруу шаап турар. Компартиялар Маркстың, Энгельстиң болгаш Ленинниң улуг идеяларынга үндезилээш, интернационалчы кады ажылдажылганы болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын хөгжүдер апаарын конференция медеглээн. Ол акы-дуңма партияларның чаңгыс эвииниң болгаш сырый каттыжыышкынының тугун улам бедидир көдүрген, боттуг байдалдарны барымдаалап тургаш, боттарының аргалары болгаш методтары-биле өндүр-чаагай эчис сорулгаларны чедип алыры дээш демиселдиң ниити херээнге салыышкынны киирериниң оларның беленин көргүскен.

Ол конференция Европа диптиң акы-дуңма партияларының боттарының аразынга тудуш хөлелиишкиннериниң быжыкканының, оларның аразынга ниити хүлээп көрдүнген норма-чижектерге үндезилээш, интернационалчы кады ажылдажылгазының калбарганының фактору болганының дугайын конференцияны чыылдырганының фактызы боду база эш-хуузунуң байдалынга болган ооң чедиишкиниг ажылы, ооң хүлээп алган документизи херечилеп турар. Амгы үеде чогаадыкчы марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң, амыдыралдың көдүрүп кээри чугула айтырыгларын кады шиитпирлээриниң принципчилдиг үндезининге даянып алгаш, коммунистерни чайгылыш чокка сырый каттыштырары дээш моон-даа соңгаар ажылдаары чугула боор турар.

Революстуг, коммунистиг шимчээшкинниң, антиимпериалистиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң интернационалчы ниити херээнге, тайбың, улустарның айыыл чок чоруу, демократия, социализм дээш демиселдиң херээнге совет улус чаа ниитилелди тургузарынга чогаадыкчы күш-ажылы-биле моон-даа соңгаар төлептиг үлүүн киириштирер.

(1976 чылдың июль 5-те «Правда»).

НААДЫМГА УТКУШТУР

ҮРГҮЛЧҮ АЖЫР КҮҮСЕДИП КЕЛГЕН

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ногаа шөлдеринде ажылдар доозулган. Ногаа өстүрүкчүлери бо чылын 52 гектарга огурецти, 50 гектарга капустаны, 6 гектарга морковьту олурткан.

Ногаа культуралары олуртур чугула ажылга В. Кирьянова, М. Сат, Е. Астахова, Е. Оюн, М. Давыдова олар идепкейлиг киржип, ээлчег нормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер. Бо хүннерде ногаа шөлдерин үргүлчү хайгаарап, ооң ажаалдазын чорудуп турар. Чаашкынналдырыышкынның ийи агрегады суггарылгага ажылын чорудуп турар.

ЧУРУКТА: ногаа өстүрүкчүлери (солагай талазындан) Екатерина Оюн болгаш Мария Давыдова олар капуста рассадазын олуртуп турар үеде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Чартык чылдың түңнели

Партияның төөгүлүг XXV съездизиниң өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың планныг даалгазын күүседириниң магадылалын бо чылдан эгелеп тургузар дээш республиканың көдээ ишчилери бо чылдың баштайгы чартыында эрес-шудургу ажылдап, чаңчыл болган Наадымынга төлептиг иш-биле ужуражып турар.

Республиканың Статистика эргелелиниң июль 1-ге чедир медээзинден ап көөрге, республика чартык чылда күрүнеге сүт садар планын (немелде даалга-биле кады) 118,4 хуу, ооң иштинде колхозтар—129,8, совхозтар — 116,1 хуу күүсеткен боор турар. Бүгү районнар сүт садарының чартык чыл планын ажырган. Чартык чыл планын Тожунуң малчыннары барык ийи катап ажырган, эрзинчилер — 173, тес-хемчилер — 167,1, бии-хемчилер — 144,1 хуу күүсеткен, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Тус-тус ажыл-агыйлардан «Кара-Хаак» совхозтуң саанчылары шылгарап, планын 228,2 хууга боттандырган, «Хемчик», «Торгалыг», «Найырал», «Өөк», «Тес-Хем», «Кызыл тараачын», «Саян» совхозтарның көргүзүү эки. Ынчалза-даа «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Көк-Тей» совхозтар даалгазын күүседип шыдавайн, хожудап турар.

Күрүнеге эът садарының байдалы база багай эвес. Республика чартык чыл планын 107,5 хуу, ооң иштинде колхозтар —115,1, совхозтар — 114,8 хуу күүсеткен. Ыраккы Мөңгүн-Тайга районнуң малчыннары, ол ышкаш бии-хемчилер чартык чылда эът садар талазы-биле чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Чүгле ийи район — Өвүр — 86,9, Чөөн-Хемчик — 82,4 хуу күүсеткеш, даалгазын боттандырып шыдаваан. Күрүне мурнунга планныг даалганы күүсетпес, шушпең ажылдаар чоруктан уштунарын бо районнарның удуртукчуларындан негеп турары үндезин барымдаалыг.

Чартык чылда күрүнеге дүк садарының байдалы база эки. Республика 3000 центнер дүктү хүлээп алыышкын пунктуларынга кирер тургаш, 9085 центнерни дужаап, планын 3 ажыг катап ажырган. Колхозтар ниитизи-биле 700 центнерни садар тургаш, 5503 центнерни садып, даалгазын 5 катап ажырган.

«Чымчак алдынны» күрүнеге садар талазы-биле социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Эрзинниң ишчилери чоруп турар. Олар чартык чыл планын 7 катап ажырган. Кызыл районнуң ажыл-агыйлары база эки көргүзүглүг: олар даалгазын 6,8 катап ажырган. Дүктү чартык чылда садарының план күүселдези эки-даа болза, ниити чыл планын күүседириниң улуг сорулгаларны тургустунганын утпас ужурлуг бис. Амгы үеде ажыл-агыйларда кыргылда түлүктээн. Удавас хөй агарлаашкыны, хураган кыргылдазы эгелээр, ооң күзели-биле чыл планын күүседириниң бүгү барымдаалары бисте бар. кол-ла чүве — ажылды организастыг эрттирери, чедиишкинниң үндезини ында.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ: ЗВЕНОЛАРДА

«Алдан-Маадыр» совхоз тоску беш чылдың баштайгы чылында 440 тонна будук-бүрү белеткээр. Ол сорулганы долдур болгаш ажыр күүседир дээш, 80 кижи кежигүннүг ийи бригаданы тургускан. Олар бо хүннерде 20 тонна будук-бүрүнү белеткээн.

Совхозтуң Бора-Тайга салбырының сигенчилери люцерна кезилдезинче кирипкен. Бо харысалгалыг ажылды механизатор Ондар Кызыл-оолдуң звенозу эгелээн.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң девискээринде тарааның үнүжү база эки. Тараажылар 1200 гектар чериниң ийиги суггарылгазын доозар чоокшулаан. Ылангыя Ховалыг Чыргал, Ховалыг Кошкар-оол, Ондар Дамдынчап оларның суггатчы звенолары мурнакчы болбушаан, ажылдың шынарын бедидип турар.

М. СЕВЕН.

Күш-ажылчы тиилелге

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжулары, ооң тускай эртемниглери болгаш кыргыкчылары Наадым бүдүүзүнде күш-ажылчы тиилелгени чедип алган.

Колхоз онгу беш чылдың бирги чылында күрүнеге 48 тонна дүк садар планын 100,7 хуу кылдыр күүсеткен. Колхозчулар кыска үениң иштинде чээрби үш муң хойну кыргаан.

Социалистиг чарышка Борис Нурзаттың удурткан бирги хойжу бригадазы тиилекчи болуп, күрүнеге он тонна «чымчак алдынны» садар тургаш, ону он тонна сес чүс тозан дөрт кг кылдыр күүсеткен. Чүс хойга онааштыр 105 хураганны камгалап алган үшкү хойжу бригаданың малчыннары дүк садар чыл планын ажыр күүсеткеш, чарыштың ийиги черин алган.

Эрткен чылын хой дүгүн күрүнеге садканындан 86 муң рубль алдынган болза, ам ол сан 217 муң рубль четкен. Ол чүден болганыл дээрге, хой мал кыштан хүр менди ашкан, оларның чемгерилгезинге болгаш суггарылгазынга улуг кичээнгейни салганында. Ооң ынай кыргалда үезинде хойжуларны ол ажылче бүрүн хаара тудуп, оларның харысалгазын бедидип, күш-ажылдың организастаашкынын бедик деңнелге чорудуп, кыргыкчыларның социалистиг чарыжының түңнелин үндүрер, ажылдың шынарынче кол кичээнгейни угландырып, колхозтуң мал ажылының тускай эртемниглери контроль-хыналданы доктаамал чорудуп турган.

Соолгу түңнелинде бир дугаар хойжу бригада социалистиг чарышка тиилекчи болуп, колхоз баштаар черниң болгаш партия комитединиң шилчикир кызыл вымпелин акша шаңналы-биле кады алган.

«Коммунизмче орук» колхозтуң малчыннары амгы үеде Качык, Нарынның дээш өске-даа көктүг-шыктыг, сериин тайгаларже малын массалыы-биле чайлагладып үндүрүп турар.

К. ХЕРТЕК.

Эки организастаанда

Саглының төп кыргылда пунктузунда ажыл кидин түлүк. Электри агрегадында 24 хачыдан аңгыда хол-биле кыргыыр звенону база организастаан.

Пунктуда ниити чемненилгени чогуур өйүнде организастаан, көргүзүг самбыразын, хана парлалгазын үндүрүп эгелээн, кодааннарның ээлчээ график ёзугаар улажып турар.

«Кызыл туг» колхоз бо чылын 27 муң хойнуң дүгүн ажаап алыр, күрүнеге 300 центнерни дужаар планныг. Ажылдың баштайгы неделязының түңнелин ёзугаар алырга, темп-даа, көргүзүг-даа талазы-биле багай эвес.

Баштайгы хүннерде 500 ажыг хойну кыргаан, чурт хоюнуң бирээзинге онааштыр 1200 грамм дүктү ап турар. Арыглап, ылгап, пресстээн 1846 кг дүктү күрүнеге дужааган.

Кыргыткан, чугдунган кодааннарны удур-ла чайлагладып турар. Күрүнеге садар 500 иртти тускай семиртири-биле үскеп.

К. КАРА-САЛ.

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ҮНҮ

Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш чепсеглениишкинни дүжүрери дээш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң 1975 чылдың июль 7-де үндүрген шиитпиринге дүүштүр чаа Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкынының талазы-биле ажыл Бай-Тайга районда хайныккан. СЭКП райкомунуң секретары Л. Х. Донгак баштадыр 9 кижи составтыг оргкомитетти тургускан. Ат салыышкынының организастыг болгаш политиктиг бедик деңнелге эрттирер дээш ап чорудар хемчеглерниң планын оргкомитет ажылдап кылган.

Көдээ черлерге бир-ле дугаарында «Кара-Хөл» колхозтуң тудуг бригадазының кежигүннериниң митингизи болган. Аңаа СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң талазы-биле килдизиниң эргелекчизи Н. Т. Киселёв Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының даштыкы политиказының, чаа Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкынның чорудар талазы-биле Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин боттандырар дээш кандыг ажылдар чорудуп турарының болгаш ол ат салыышкынның бистиң чурттувуска, ылангыя республиканың ажыл-ишчилериниң кайы хире улуг көдүрлүушкүн-биле деткип турарын чугаалаан.

«Кара-Хөл» колхозтуң ажылчыннарынга доктаагаш, ында тудуг-суурнуң сайзыралын онзалап демдеглээн.

Кыйгырыгның адаанга бир дугаарында ат салыры-биле «Кара-Хөл» колхозтуң даргазы, күш-ажылдың хоочуну Б. С. Кошкар-оол туруп келген. Ооң чугаалазы болза:

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың делегейге тайбыңны быжыглаар, дайын айыылын болдурбас дээш чорудуп турар ажылы бистерге улуг өөрүшкү маңаай боор турар-дыр. 1949 чылда болган Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салганымны сактып ор мен. Ооң бээр Корейга, Вьетнамга дайын соксаан. Африканың дыка хөй чурттары бот хамаарышпас эргени чаалап алган. Тайбың дээш демисел делегейде калбарган. Партияның даштыкы политиказын деткип тур мен. Орта харлы кылдыр күш-ажылчы энергиявысты улам дыңзыдар бис. 320 олуттуг школа тудуун август 25-те бүрүн доозкаш дужаарын хүлээнип, маңаа чүгле тудугжуларны эвес, бүгү колхозчуларның күжүн эвилелдээрин дагдынып ап тур мен.

Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкыны районнуң өске ажыл-агый, бүдүрүлге, албан организация черлеринде бедик көдүрлүушкүн-биле чоруп турар.

Б. БАРБА.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

БУРЯТ КОЛХОЗТУҢ ЮБИЛЕЙИ

Сэлхэ дээр улустуң малчыннарының едыы болгаш хөлечик алды өг-бүлези 1926 чылда «Ажалчин» дээр кодээ ажыл-агый артелинге каттышканнар. Ооң ынчаар тургустунганындан бээр 50 чыл өюнында ам улуг колхоз байырлап турар. Ол ажыл-агыйны ам «Коммунизм» дээр, ында үш чүс өреге каттышкан. Ооң байлаа — үжен муң ажыг хөй, а тарылга — сес муң гектар боор турар.

Ол мурнакчы колхозта эки чүүлдер хөй. Ол болза Забайкальеге баштайгыларының бирээзи боор — нарын дүктүг хөйларны өстүрүп, тараа тарып, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң-не амгы үеги аргаларын шиңгээдип ап эгелээн. Ында болза Забайкальеде хорээжен хөйжуларының иштинден бир-ле дугаар Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болган Бальчима Доржиева чурттап, ажылдап турар. Колхозтуң үжен ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң орденнери-биле шаңнаткан. Шаанда кошкун араттарның уруг-дарыындан хөй кижи эртемденнер, башкылар, эмчилер болу берген.

Агинскиниң бурят национал округунуң хөй-ниитизи баштайгы ол колхозтуң 50 чылын байырлалдыы-биле демдеглээн.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.

БИРГИ СОРТТУҢ СҮДҮ

Литвада «Шешупе» дээр колхоз күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын бөргилериниң бирээзи боор күүсеткен. Чылдың эгезинден бээр чүс гектар ажыглалдыг черге онаалтыр алдынган бүгү продукцияны сүт заводу бирги сорт кылдыр хүлээп алган.

Колхозтуң фермаларында бо талазы-биле онаа чажыт чүве чок. Коллективте сүт хүлээп алырының технологиязын ылавылалдыг сагып турар. Саалдэ аппараттарындан сүт шил хоолайны дамчыштыр соодукчу камеразынга чеде бээр, ону аңаа 10 градус соодкаш, чүгле ооң соонда сүт заводунче чорудар.

— Ферманың бүгү ажылдакчылары продукция бүдүрериниң көвүдедири, ооң шынарының бедидери дээш доктаамал сагышты салып турар — деп, колхозтуң даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Юозас Мезлайшкис чугаалап турар. Аңаа малдың чемгерилгезин тускай план ёзугаар чорудары идиген берип турар. Оларның саалда мурнунда-даа, ооң соонда-даа чемгерилгези тускай таарышты-рар.

Бүдүрүлгениң бедик чергелии-биле механизастааны болгаш концентрастааны, күш-ажылды ылавылалдыг организастааны центнер продукцияның өзүлгезин 16 рубль чедирер арганы берген, ол болза кожа ажыл-агыйларныынга бодаарга барык үш катап эвээш-тир.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН СУУРЛАРЫНЧЕ ДИПЛОМ-БИЛЕ

Туркменияның эң-не аныяк дээди өөредилге черин — урал чүүлдүң педагогика институдун бөлүк оолдар болгаш кыстар доскан, олар музыка-педагогика факультедин доскан.

— Бо болза Туркменияга белеткээн, музыка болгаш ыры башкыларының бедик мергежилдиг баштайгы отряды болур — деп, ректор Е. Эизов чугаалаан.— Олар школаларга, училищелерге, техникумнарга ажылдаарлар.

Дөрт чыл бурунгаар тургусканы ол дээди өөредилге черин музыкантыларны, ырлажылдарны, композиторларны, музыковедтерни, музыка теориязының болгаш төөгүзүнүң башкыларын белеткээр. Ол институтту Москва консерваториязының салбыры деп-даа болгу дег. Ооң кижизидикчилериниң барык чартык кезии—ол консерваторияны доосканнар боор турар. Найысылалдың профессорлары ында өөредилге чорудулгазын сайзыраңгайжыдарынга улуг дузаны чедирип турар.

В. КРАШЕННИКОВ,
СЭТА-ның корр.

ИНЕК МАЛДЫ ӨСТҮРЕРИНГЕ АЖЫКТЫГ ХЕМЧЕГ

ОНГУ БЕШ ЧЫЛ: айтырыглар болгаш бодалдар

Тыва АССР-ниң ыяш-бүрү зоналарының байдалдарынга ук черниң тыва инээн гереформ, казахтың ак баштыг, калмык болгаш абердин-ангус уксааларының бүдүрүкчү бугалары-биле продуктулуун бедидер дээш хайнакташтырарының (промышленное скрещивание) ажыктыын үр үеде чоруткан дуржулгаларга өөренип көрген. Ук шинчилелдерни ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң зоотехниктиг чөвүлелиниң болгаш кодээ ажыл-агый эртемнериниң Бүгү-эвилел академиязының мал ажылының кылдызының каттышкан хуралындан бадылаан тускай программага дүүштүр чорудуп турган.

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы инектиң продуктулуун бедидери-биле гереформ, казахтың ак баштыг, калмык болгаш абердин-ангус уксааларының бугалары-биле ук черниң симментальжыткан инектерин республиканың төп зоназынга база казахтың ак баштыг болгаш калмык уксааның бугалары-биле симментальжыткан база ук черниң инектерин мурнуу чүктүң хову зоназынга хайнакташтырганының түңнелдерин өөренип көрген.

Төп зоңага симментальжыткан инекти гереформ уксааның бугалары-биле болгаш мурнуу чүк зоназынга казахтың ак баштыг, калмык уксааларының бугалары-биле хайнакташтырганы кончуг ажыктыг болган. Ындыг хайнакташтырылгадан алган бирги салгалдың бүгү хайнак инектери онзагай бүдүш-хевирлиг, оргазы болгаш көңдези бир дески калбак, дуртсынының соңгу кезээ мадагар, аажок эъткир, шымырак, дүрген четчикчел.

Республиканың аңгы-аңгы бойдус-экономика зоналарынга хайнак шарыжыктарның чамдызын чер одарынга, өскелерин азыралга тургускаш, шенелде-шинчилелди кылган. Төп районнарның ажыл-агыйларынга ындыг шарыжыктарны кышкы үеде тургузу азыраарга, 18 айлыында дириг деңзизи 410—430 кг четкен. База-ла ындыг шарыжыктарны кургаг ховунуң байдалдарынга үргүлчү чер одарынга тургузарга, ол-ла назылыында дириг деңзизи 250—300 кг, а ооң дараазында семирти азыралга тургузарга — 350—410 кг чедип турар болган. Ынчангаш кылган дуржулгаларның түңнелдеринден алырга, казахтың ак баштыг уксаазының хайнаазының өзүлдези (немелде деңзизи) инээниң уксаазынга бодаарга, ортумаа-биле 9,5 хуу, калмык уксааның хайнаазыны 8,5 хуу, абердин-ангус, гереформ уксааларының хайнаазыны база-ла 8,5 хуу бедик болуп турар.

Ол хайнакташтырылганың түңнелинде инектиң эъдиниң шынарлары экижиир, эът чымчак болгаш амдан-сүүзүнүг анаар, эът иштиниң кадар чаа хөй болур.

Хайнактарның эъткир продуктулуун хынап көөрү-биле 17 ай назылыында оларны согарга, үнер коң эъди ук черниң симментальжыткан инээниниң 10—20 хуу хөй болган. Оон аңгыда, хайнактарның иштинде эдир чаа 3—3,5 кг чедип турар азы анаа инектиниңден 15—20 хуу хөй.

Инектиң уксаалыг угу болгаш хайнакташтырылга кештиң шынарынга салдарлыг болуру база тодараттынган, хайнак инектер ол көргүзүүнүң талазы-биле инээниниң угунуң хайнак эвес чажыт инектеринден 15—20 хуу ажыг болган. Хайнактарның кежи кылын, бир дески, ынчангаш ындык улдуну кылырынга кончуг таарыжар.

Эъткир малды продуктулуун бедидери-биле хайнакташтырарын налбаа-биле ажыглаар чорук республикага чүгле бедик шынарлыг эът бүдүрерин көвүдедириниң эвес, харын ол ышкаш эки шынарлыг кылын кешти алырының болдунар аргазын бээр.

Хайнактарның ызыгуур үндезини болгаш долгандыр турар чүүлдерниң байдалы аажок дүгжүп, ынчангаш эъткир уксааларының ызыгуур салгалдары эң-не долузу-биле илерей турар дээрзин республиканың ажыл-агыйларынга инектиң продуктулуун экижидери-биле кылып турган хайнакташтырылга үезинде тодараткан. Хайнакташтырылганы кылырга, буганың эң дээре эъткир шынарлары ук черниң инээниң агаар-бойдус байдалдарынга таарышкан ажыктыг шынарлары-биле аажок чогумчалыг дүгжүп турар. Ындыг болганда, хайнактар Тываның кадыг-дошкун агаар-бойдус байдалдарынга шыдамык, быжыг болгаш олла үеде эъткир талазы-биле анаа инектерге деңнээрге бедик продуктулуг болуп турар.

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга кылган мындыг дуржулганың түңнели солун. Гереформ, калмык, абердин-ангус уксааларының хайнаа шарыжыктарны кышкы айларда шоолуг чемгербейн, чер одарладып, а часкы айларда немелде чемгерилге чокка чүгле чер одарынга тургускан. Оларны 20 градус чедип турар соокта даштыгаа чадагай черге хондуруп турган. Хайнактарны 15—17 айлыында эът комбинадынга дужаарга, шуптузу кончуг семис болган. Бо болза эъткир уксааларының хайнактарының ук черниң агаар-бойдус байдалдарынга таарышканының азы тодаргайлаарга, инээниниң шыдамык шынарын салгап алганының тодаргай херечизи-дир. Моон алгаш көөрге, продуктулуун бедидери-биле кылыр хайнакташтырылганы малга албек чем баазазы тургустунмаан ындыг-даа ажыл-агыйларга база-ла чорудуп болур-дур.

Тываның мурнуу чүгүнде хову зоназының ажыл-агыйларынга эъткир угланыышкынныг малды продуктулуун бедидер хайнакташтырылгага үндезилээн хөгжүдери чугула черни ээлээр ужурлуг деп түңнелди кылырының аргазын чоруткан дуржулгалар берип турар. Ылаңгыя Тес-Хемниң унунда (Убса-Нур хөлге чедир) оът-сигенниг делгем шынааның бар болуп турар чоруу ол зонаның ажыл-агыйларынга хайнак аныяк малды улуг экономиктиг ажыктыы-биле азырап өстүрериниң аргазын бээр.

Продуктулуун бедидер хайнакташтырылгадан алган хайнак инектерниң агаар-бойдустуң берге байдалдарынга шыдамыының дугайын бадыткаары-биле мындыг чижекти көргүзүп болур. 1975 чылдың чайы кончуг кааң болган. Ынчангаш хову одарларынга оът-сиген шоолуг үнмээн. Ук черниң инээн гереформ бугалар-биле хайнакташтырганындан 1974 чылда төрүттүнген шарыжыктарны 1975 чылда ховунуң тайыс оъттуг черлеринге одарладып чайлаткан. Олар аңаа чүгле арып баксыраваан эвес, харын-даа хонукта бедик немелде деңзини берип турган. Хонукта немелде деңзи бир башка онаштыр 900 грамм болган. Оларга кандыг-даа немелде чем бербейн турган.

Мурнуу чүк зоназынга ук черниң инээн калмык уксааның хайнак бугалары-биле эдериштирерге, оон алдынган салгал бүгү-ле ажыктыг шынарларының талазы-биле бодунуң өске үе-чергезинден, өске уксааның хайнактарындан ыракта ажып турар болган. Ылаңгыя быжыг, шыдамыының талазы-биле калмык уксааның хайнаанга деңнежир өске хайнактар чок. Чүге ындыгыл дээрге, калмык уксааның бодунуң алыс төрээн чуртунда агаар-бойдус байдалдары бистиң мында байдалдар-биле чамдык черлеринде дөмейлежип турарында-дыр.

Ук черниң инектерин эъткир гереформ, абердин-ангус, казахтың ак баштыг болгаш калмык уксааларының бугалары-биле хайнакташтырганының түңнелдеринге үндезилээш, уксаалыг малдыг ажыл-агыйларга чамдык черлеринде чаа уксааны тургузарынга чедир хайнакташтырарын, а садып-сайгарар малдыг ажыл-агыйларга — коданы немей өстүрериниң хайнакташтырылгазын чорударын сүмелеп болур деп санап турар бис. Чаа уксааны тургузар хайнакташтырылга үезинде экижидип турар уксаазынга чоокшулавышаан, ооң-биле кады ук черниң инээниң бойдус байдалынга шыдамык шынарын бодунда хевээр артырган мындыг малды өстүрери эргежок чугула. Бо таварылгада чаа тургустунган хайнакты «бодунга өстүрерин» эгелээриниң барымдаалаар чүүлү болза ук хайнактың дириг деңзи, даштыкы бүдүш-хевир талазы-биле экижидип турар уксааның бирги клазының негелделеринге дүгжүп турар шынары болур.

Коданы немей өстүрер дээш ук черниң симментальжыткан, тыва инектерин эъткир уксааның бугалары-биле хайнакташтырарының баштайгы үе-чадазында үшкү болгаш харын-даа дөрткү салгалдың (бүдүрүкчү бугалар) хайнактарын алырынга чедир, элээн чергези-биле чаа уксааны тургузар хайнакташтырылганы ажыглап болур. Ооң соонда үшкү болгаш дөрткү салгалдың хайнактарын шыңгыы шилилгени чорудуп тургаш, «бодунга» өстүрер.

Республиканың ажыл-агыйларының эъткир угланыышкынныг малы чүгле чайын эвес, харын кыжын-даа колдуунда чер одарынга турар. Ынчангаш 100 муң гектар черни ээлеп турар канчаарда аажок оът-сигенниг Тес-Хемниң шынаазын кыжын мал одарладыр чер кылдыр бүрүнү-биле ажыглаары хүннүң айтырыы болуп турар. Ооң байдалынга таарыжыр хайнак инектерни тургузары-биле ук черниң инээн казахтың ак баштыг болгаш калмык уксааларының бугалары-биле хайнакташтырза чогуур. Ол сорулга-биле элээн каш шенелделерни Дуржулга станциязы кылып чоруткан. Ук черниң инээн калмык болгаш казахтың ак баштыг уксаалары-биле хайнакташтырганындан алдынган хайнактарның ажыл-агый болгаш биология талазы-биле онзагай чүүлдерин ажаалда, чемгерилгениң бир дөмей байдалдарынга өөренип көрген. Түңнели мындыг болган. Үргүлчү чер одарынга тургузарга, калмык уксааның хайнактары 18 айлыында дириг деңзизи 301 кг чедип, тыва инектен 90 кг ажыг болган. Казахтың ак баштыг уксаазының хайнаа 307 кг дириг деңзилиг болуп, ук черниң инээнден 96 кг ашкан.

Ук черниң инээниң экижидикчизи болур казахтың ак баштыг уксаазын ийиги болгаш үшкү салгалдың хайнактарын алырынга ажыглап болур дээрзин дуржулганың түңнелдери көргүзүп турар. Оон аңгыда, Тываның хову зоназынга бедик продуктулуг эъткир угланыышкынны тургузарының айтырыын калмык уксааның экижидикчилерин ажыглап тургаш база-ла шиитпирлеп болур. Маңаа холбаштыр демдеглеп кагза чогуур чүве болза, казахтың ак баштыг уксаазынаң хайнаанга бодаарга, калмык уксааның хайнааның соокту тоовазы, мурнуу чүк ховузунуң кадыг-дошкун байдалдарынга эки таарыжып турары үргүлчү чер одарынга тургузарга бедин кыштың төнчүзүнге чедир күжүн кудулатпазы болур. Хайнактарның үетүнде айыткан онзагай бүдүжүн өөренип көргеш, бедик продуктулуг инектерниң эъткир угланыышкынын тургузарда, дараазында чүүлдерни барымдаалаза чогуур. Баштай черниң инээн казахтың ак баштыг уксаазының бугалары-биле хайнакташтырар. Оон алдынган баштайгы салгалдың хайнаан калмык уксааның талазы-биле ийи салгалдың хайнаан алгыже чедир калмык уксааның бугалары-биле хайнакташтырар. Дараазында ук черниң инээн казахтың ак баштыг уксаазының бугазы-биле хайнакташтырар. Адак соолунде ук хайнактарның күзенчиг хевирлерин шилип алгаш, улам ыңайгы хайнакташтырылганы чорудар болгаш оон алдынган салгалды «бодунга» өстүрер.

Ынчангаш, бедик продуктулуг эъткир угланыышкынныг малды тургузарынга таарыжыр уксааларны шын шилип алган деп санаарының барымдаазын чоруткан шинчилелдерниң баштайгы түңнелдери берип турар.

С. БИМБИН,

Тываның кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы.

Редакцияга харылап тур

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң үлетпүр-транспорт килдизиниң эргелекчизи А. Григорьев бо чылдың май айның 20-де «Шын» солунга парлаттынган чүүлде айыткан четпестерге холбаштыр алган хемчеглерниң дугайында редакцияга мынчаар харылаан:

Хоорайның тудугжуларын тууйбу-биле четпес хандырып турарының дугайында айтырыгны партия хооркомунуң бюрозунга чугаалажып көрген. Тууйбу бүдүрерин көвүдедир талазы-биле заводтуң ажылын экижидер сорулга-биле чамдык хемчеглерни алган болгаш оларны херек кырында боттандырып чорудуп турар.

Заводтуң кол-кол специалист кадрларын шилип, четчелээрин талазы-биле аңаа дузаны чедирген. Тодаргайлаарга, заводтуң кол инженеринге болгаш бүдүрүлге эргелекчизинге ажылдап турган кижилерни ажылындан дүжүрген. Ол ышкаш «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынның чиңгине директору турган эш Лушниковту албан-хүлээлгезинден хостаан болгаш ооң орнунга чаа директорну—эш Ю. Е. Самолюкту томуйлаан.

Тууйбу заводунуң дирекциязы «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынының дирекциязы-биле кады тууйбуну бүдүрүп үндүрерин көвүдедир талазы-биле организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылган болгаш оларны коллективниң партия хуралынга чугаалажып көргеш, амгы үеде херек кырында күүседип эгелээн. Ындыг хемчеглерниң аразында: дериг-херекселдерниң чамдыы кезин солуур, арткан дериг-херекселдерни болгаш бүдүрүлге бажыңнарын септээри, кышкы үеде ажылдаарынга белеткээри болгаш бүдүрүлгениң технологиязын экижидери кирип турар.

Тууйбуну үрей кылыр чоруктуң чылдагааннарын илередип, ону чайладырынга практиктиг дузаны көргүзери-биле Красноярскиде үлетпүр тудуг материалдар эргелелинден технолог-специалисти чалаан. Ол чедип келген, ажылдап турар.

Бо бүгү-биле чергелештир чаа черден алган дой довурактың шынарын лабораторияда болгаш бүдүрүлге черинде хынап көрүп турар.

Кызылдың тууйбу заводунуң ажылын болгаш айыттынган хемчеглерниң күүселдезин СЭКП хооркомунуң үлетпүр-транспорт килдизи үргүлчү контрольдап турар.

АЖЫЛДАП УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Назынчап Чонданович Назыты «Бурунгаар» совхозта ам 10 ажыг чыл хөйжулап ажылдап турар. Тоску беш чылдың сөөлгү чылын чедиишкиннииг доосказ, 10-гу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында база багай эвес көргүзүглерлиг болган. Бодунуң ажаалдазында 620 хураганнарын 1976 чылдың кыжынында чаңгыс-даа хоранчага таварыштырбаан.

Назынчап Чонданович чоокта чаа пенсияже үнүп назылаза-даа, бодунуң ынак ажылын кагбайн, төрээн совхозунда ажылдап уламчылавышаан. Дуржулгалыг хөйжу бо хүннерде хураганнарын кыргыдып алган. Бир баштан-на 2,8 кг дүк алыр социалистиг хүлээлгезин 3 кг кылдыр күүсеткен. Мурнакчы хөйжу бо хүннерде чайлаглап үнеринге бүрүн белен.

— Онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын чүгле доллур эвес, харын ажыр күүседир талазы-биле калбарып турар социалистиг чарышка киришкишаан, малды чайлагларга эки семиртип, мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киржип, бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен— деп, хөйжу чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Н. Ч. Назыты.

В. МОЛЬБИИНИҢ фотозу.

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ БОТТАНДЫРАР

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарының № 1469 орук бүдүрүлге участогунуң инженер-техниктиг ажылдакчылары бүгү совет кижилер-биле бир дөмей бедик хүлээлгени алгаш, кызымак ажылдап турар. Бүдүрүлгениң ажылчыннары бирги чартык чылда планныг онаалдаларын ажыр күүседип шыдаан. Хемчик бажыының Бай-Тал участогунуң девискээринде орук септээриниң планын 109 хуу күүсеткен. Барыын-Хемчиктиң Барлык участогунуң оруунуң ортумак септелгезиниң ажылдарын 112 хуу күүседип, дужааган. Бай-Тал участогунда бир көвүрүгну туткан болгаш оруктарда озал-ондак болгу дег черлерде чаа хевирниң орук демдектерин, оруктарның километр, хемчээлдерин айыткан адагаштарны тургускулаан.

Тывада эң кадыр-кашпал, ырак-узак оруктарның бирээзи—Кара-Хол участогунуң оруун ажыглалга киргени-биле аргыжылга, харылзаа мурнукулундан экижээн. Бистиң участогувус чүгле планда көрдүнген ажылдарже сагыш салып турар эвес, участоктуң материал-техниктиг суурун быжыглаарынче угланган ажылдарны база кылып турар. Бисте ажыл-агыйжы арга-биле 5 трактор кирер 1 гаражты Тээлиде тудуп доозуп турар. Кызыл-Мажалыкта албан черниң конторазын туткан. Бодувустуң күжүвүс-биле 225 кубометр тудуг материалын белеткеп алган бис.

Орук машиналарын ой-шаанда септээриниң талазы-биле айтырыгны администрацияга, местькомга үргүлчү чугаалажып келгени-биле септелге чогуур ой-шаанда доозулган. Машина-техника ажыглал үезинде үрелиишкиннерге ээзин таваржып турар апарган. Боттарының ажыл-херээнге мергежээн, мурнакчы кижилер бисте хөй. Олар онгу беш чылдың, ооң баштайгызы—1976 чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш социалистиг чарыштың мурнакчылары-дыр. Шак ындыгларга трактористер Моңгуш Доржу-Белек, Хертек Өнер-оол, грейдеристер Ооржак Серен-Лама, Хертек Седип-оол, Хомушку Оваа болгаш орук мастерлери Григорий Комбу, Соян Дойбаа, орук септекчилери Владимир Күжүгет, Семен Серин-оол, тудугжу Хертек Карандаш болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Колхозтар, совхозтар, үлетпүр бүдүрүлге албан черлери орук тудуунга киржип, машина-техниканы, акша-хөреңгини, кижи күжүн тускайлаар ужурлуг. Ынчангаш бо чылын Барыын-Хемчик район 208 муң, Бай-Тайга—48 муң рубльдиң орук-тудуг ажылдарын кылыр дээн. Бо ийи район чартык чыл планын ажыр күүседип, дааңган участоктарында чедиишкинниг ажылдап турарын демдеглээр херек. Даг-дүгү болбаазырадып, арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинат (директору эш В. Ухов) орук тудуунга күчүлүг машина-техниканы тускайлап, Эрги-Барлык оруун кылып турар. Ол ышкаш бо ийи районнуң колхоз, совхозтарындан орук тудуунга улуг сонуургалдыг боол, ында идепкейлиг киржип турар черлерни адаар херек. Чижээ, «Кара-Хөл» колхоз даргазы эш Кошкар-оол орук тудуунга база идепкейлиг киржип турар. Ынчалза-даа чамдык колхоз, совхозтарның удуртукчуларының талазындан бо чугула ажылче кичээнгей салбас чоруктар дыка хөй. Ылаңгыя «Бай-Тал» совхозтуң, кодээ Советтиң удуртукчуларын чижекке ап болур. Бай-Талдың оруу мурнунда озаң-хорум дуглаан чер болгай. Ол хире орукту экижидип турда ол удуртукчулар орукчуларга кандыг-даа дузаны чедирбейн турарынга оларның хомудап турары чөп.

№ 1469 орук-бүдүрүлге участогунуң коллективи Өвүрде № 1472 орук-бүдүрүлге участогунуң коллективи-биле социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Ынчангаш бо ийиги чартык чылда бодувустуң планывысты база-ла хуусаазындан эрте күүседир дээш күжениишкинниг ажылдаар бис.

С. СЕРИН-ООЛ,
№ 1469 орук-бүдүрүлге участогунуң начальниги.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ САЛЫЫШКЫННЫ КИИРЕР

Үшкү семестр эгелээн

Чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде экзаменнер доозулган. Студентилерниң амыдыралында чайгы дыштанылгалар эгелээн. Ынчалза-даа оларның дыка хөйү чайгы дыштанылгазын студентилерниң тудуг отрядтарынга ажылдаарлар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы улуг сорулгаларны күүседири-биле совет улустуң шалыпчы ажыл-ишчиниң үезинде эгелээн бо күш-ажылчы семестр дургузунда олар дыштанып, ажылдавышаан, чон ортузунга культура-массалыг ажылдарга база идепкейлиг киржирлер.

Кызылдың В. И. Ленин аттыг шөлүнде тургускан репродукторлардан ленинчи комсомолга тураскааткан ырлар чаңгыланып турган. Студентилерниң тудугжу отрядтарының эмблемаларын кадаан чаңгыс аай хевирниң хептерин кеткен, арын-шырайында өөрүшкү чайнаан аныяк оолдар, кыстар орукка ап чорууру рюкзактарын чүктегилээн, чемоданнарын туткулаан, оон-моон чыглып кээп тургулаан.

10 шак. Тудугжу отрядтар В. И. Ленинге тураскаалдың баарынга чыскаалыпкан.

Областың студентилериниң тудугжу отрядының командири В. Павловтуң:

— Отрядтар, деңнежиңер! Томаанныг!— дээн командазы шөлге чаңгыланы берген.

«Аяс», «Енисей», «Биолог», «Хүреш», «Тудугжу», «Хемчик», «Найырал», «Меридиан» деп тудугжу отрядтарның күш-ажылчы семестрге белениң оларның командирлери илеткээн (чурукта).

Кызылдың башкы институдунуң Саяннар аттыг «тудугжу отрядының 25 дайынчылары күш-ажылчы семестрже чорупарынга белениң ооң командиры А. Кудинов илеткээн соонда, Кызылдың өөредилге черлериниң тудугжу отрядтарының 1976 чылдың күш-ажылчы семестринге белениң Р. Павлов ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка илеткээн.

Онгу беш чылдың баштайгы күш-ажылчы семестриниң эгелээнинге тураскааткан митингини эш Ромашов ажыткан. Совет Эвилелиниң гимнизи шөлге чаңгыланы берген.

Студентилерниң бо чылгы күш-ажылчы семестри СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга оолдар, кыстарның төлептиг үлүүн киириштирер. Оларның кызымак ажылын СЭКП Төп Комитети, Совет чазак бедик-биле үнелеп, тудугжу отрядтарның 1800 командирлерин, комиссарларын, дайынчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан—дээрзин эш Ромашов митингиге чугаалаан. Ийи дакпыр орденниг аныяк Тываның девискээринде ажылдап турар отрядтар бо чылын 5 миллион ажыг рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип алыр болгаш чон ортузунга хөй санныг лекция-беседаларны, концерттерни организастаарын чугаазынга ол уламчылаан.

— Бүгү-эвилелдиң студентилериниң тудугжу отрядынга бо чылын СЭКП-ниң XXV съездизиниң адын тывысканы силерге, чалыы назыныңның тудугжуларынга, чүгле улуг алдар, өөрүшкү эвес. Ол ат силерни чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерже сорук киирип, улам эки ажылдаарын база негеп турар дээрзин угланар— деп, Ромашов чугаалааш, күш-ажылчы семестрге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун оларга күзээн.

Тудугжу отрядтарга эки ажылдааны дээш Кызылдың башкы институдунуң студентизи, «Саяннар» аттыг отрядтың командири Андрей Кудинов ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан болгай. Ол бедик шаңналды А. А. Ромашов эш Кудиновка, ВЛКСМ обкомунуң путёвкаларын тудугжу отрядтарга тывыскан.

Алдарлыг тудугжу, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Августа Васильевна Ельшова Кызылдың өөредилге черлериниң тудугжу отрядтарының дайынчыларынга күш-ажылчы семестриниң эгелээни-биле холбаштыр байыр чедирбишаан, республиканың тудугларынга чедиишкинниг ажылдаарын оларга күзээн.

Кызылдың башкы институдундан бо чылын 5 тудугжу отряд тургустунган. Оон дайынчылары Ак-Довурак хоорайга, чаа Чаа-Хөлге чуртталга бажыңнарының тудуунга, Элегестиң суггарылга системазынга болгаш өске-даа тудугларга ажылдаар дээрзин пединститутта партбюро секретары Л. С. Очур-оол чугаалап, күш-ажылчы семестрде улуг чедиишкиннерлиг болурун келир үениң башкыларынга күзээн.

«Саяннар» аттыг отрядтың комиссары В. Попков митингиге чүве чугаалааш, Күрүнениң Кызылда башкы институдунуң болгаш хоорайның өске-даа өөредилге черлериниң тудугжу отрядтары күш-ажылчы семестрде чедиишкинниг ажылдаар болгаш республиканың хөгжүлдезинге төлептиг үлүүн киирер дээрзин СЭКП обкомунга, комсомолдуң область болгаш хоорай комитеттеринге бүзүреткен.

Студентилерниң тудугжу отрядтарының эң дээре дайынчылары В. И. Ленинниң тураскаалынга чечектерни салган соонда байырлыг митинг хагдынган.

— Отрядтар, деңнежиңер! Томаанныг!..

Чаңгыс аай формалыг оолдар, кыстар В. И. Ленин аттыг шөлден чыскаал-биле чорупкаш, машиналарынга олурупту. Республиканың тудугларынга, ажыл-агыйларынга олар ажылдап, күш-ажылчы салыышкынын киирер.

М. КАЛЧАН.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

Чаагайжыдылга—ниитиниң херээ

НОГААЛАР, ЧЕЧЕКТЕР КАЙДАЛ?

● Суурунуң ногаан үнүш, чараш чечектер шыпкан турзун ●

Сесерлиг суур бойдустуң чурумалдыг чараш черинде тургустунган. Өске черден бир дугаар келген кижи найысылал чоогунда суур кайы хире эвес деп кайгап көөр, хая көрнүр апаар. Ынчангаш «Шынның» рейд бригадазының кежигүннери Тываның база бир хоочун суурну — Сесерлигниң чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын көрүп, ооң кудумчуларын эргип, чурттакчы бажың бүрүзүнүң ногаа, чечек олуртканынга чедир оваарымчалыг таныштывыс.

Сесерлиг — Бии-Хем районда «Саян» совхозтуң база бир улуг салбыры. Эрткен тоску беш чылда ооң экономиказы дыка быжыккан, тудуг сууру өскен. Чүгле ол беш чылда суурга бирээзинге-ле ийи аал чурттаар чаагайжыды туттунган он бажың болгаш культура албан черлери — клуб, библиотека, 80 орунннуг интернат, чупар-бажың немешкен. Бо бүгү чаа тудуглар суурну көрүштүг, чараш хевир киирип турар. Суурнуң чурттакчылары ооң ынчаар чаартынып кел чыдарынга сеткилиниң ханызындан өөрүп, чоргаарланып турарлар.

Чурттакчылар төрээн суурунга чыл бүрү хады, хадың, дыт, терек дээш өске-даа ыяштарны олуртурун оралдажып келген. Ооң ажаалга, хайгааралының багайындан олар эки-ле өспейн, ара кадып турар. Чижээ, чаа клуб мурнунда иолчүгешти кажаалаан, аңаа эрткен чазын база ыяштар олурткан, оларның нургулайы үнмейн барган. Олурткан ыяштарның ажаалга, хайгааралын экижиткен болза, чылдың-на ыяш үнмээн онгарларга катап-катап ыяш олуртуп турбас. Клубту долгандыр чазан үнүштер, чечек клумбалыг сесерликтер саглаңайны берген турар ийик.

Сесерлигжилер суурунга ыяштар олуртуру-биле кызыгаарлангаш ооң ыңай ыт кады ышкан чадаң үнүштерни олуртурун практикалавайн келгеннер.

Суур тайга эдээнде. Ынчангаш чамдык сонуургалдыг чурттакчылар бажыңнарының чанында инек-караа, кызыл-кат сыптарын болгаш шеңне чечээн дөзүнден туруп ап, эккеп олуртуулааннар. Оларның оозу дыка эки өзүп турар. Моон соңгаар ындыг чадаң үнүштерни олуртурунче кичээнгей салыры күзенчиг.

Суурну ногаанчыдып, янзы-бүрү чечектиг клумбалар, бажың бүрүзү ногаа өстүрүп олуртурунуң магадылалы — суг бо суурну «хөме алган». Суурнуң калбак делгем төп кудумчузунуң ийи талазы-биле буга суу хап баткан. Ооң чамдык черлеринден эртери берге, суг чүк санай аккан, а чамдыктарында эрттинмес, кештинмес кооргалдар тыптып кээп турар. Ол сугну кудумчулап бадырбайн бажыңнарның огородтарын дамчыштыр арыктап, дарыы хемчег албас болза, кудумчунуң аян-хевирин үрээр дей берген.

Суурда бир чедимче чок чүве бо төп кудумчудан эгелээш ооң өске-даа кудумчуларының чурум ёзугаар доктааткан аттары, бажыңнарының дугаары чок. Бо чорук почта, харылзаа ажылдакчыларының ажылдарынга шаптыктап турары-биле кады салбырның удуртулгазының, херээженнер чөвүлелиниң, медицина пунктузунуң организастыг, массалыг ажыл-чорудулгазынга доктарлыг.

Суурда херээженнер чөвүлели (даргазы Б. С. Мөнге) чурттакчы чоннуң ортузунга организас-массалыг ажылды экижидер дээш партия эге организациязының удуртулгазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Суурну 6 агитквартиралыг кылдыр үскенден бээр үш-дөрт чыл чедип, элээн үе эрткен. Бо аразында ол агитквартиралар биче эвес ажылды кылган. Чоннуң негелдеге дүүшкен эң кадык сагылга-чуруму, культурлуг, арыг чуртталгазы дээш, уруг-дарыгның эки өөредилгези, кижизидилгези дээш агитквартиралар аразында социалистиг чарыштыг. Эрткен чылдың түңнели-биле алырга бирги черни Долчанмаа Дотпаа эргелекчилээн «Саян» агитквартира. Ийиги черни пенсионер Хорлуу Ондар эргелекчилээн «Чечек» агитквартира ап, үлегерин көргүскеннер.

Мурнуку чылдарга бодаарга сесерлигжилер янзы-бүрү ногаалар, чечектер өстүрериниң хемчеглерин ап эгелээн. Суурда чыл санында ногаа, чечек өстүреринге сундулуг эштер А. Оюн, Т. Сат, Д. Дотпаа, Н. Ребях, Е. Хууракай, Х. Ондар оларның салдары бо чаагай херекке улуг болганы маргылдаа чок. Ынчалза-даа Сесерлиг суурдан чечектиг клумбаларны, огурецтиг, помидорлуг, согуналыг, морковьтуг бажыңнарны амгы тургазындан хөйнү көөрү күзенчиг болган. Чүге дээрге ооң чурттакчылары республиканың өске районнарының чурттакчылыг черлериниң дениелиинге бодаарга ол бүгү үнүштерниң урезиннери дээш (бир эвес боттарында чок болза) ырак барбас кожазы Кызыл, Туран хоорайлардан тыптынып аптарлар. Оларны тарып өстүрер, ажаарынында арга-сүмезин алыры бо суурнуң чурттакчыларынга таарымчалыг.

Мынчангаш сесерлигжилер төрээн суурун келир үеде чечектелген садчыгаш болдурар дээш келир күстен эгелеп немей ыяштар олуртуп, ооң чаагайжыдылгазынче онза кичээнгей салыры негеттинип турар.

К. ЧООДУ,
суурда медицина пунктузунуң эргелекчизи.
Б. ЕНЗАК,
салбырда кыргылда пунктузунуң эргелекчизи.
С. ТАС-ООЛ.
«Шынның» корреспондентизи.

ИНИЦИАТИВАНЫ КӨДҮРЕР

Баян-Кол-Аксы суурну чайын көөрге чараш-ла... Чодураалар ак чайт, мактар ак-кыскыл кылдыр часты берген, а тарымал тооруқ—огородтар иштинде, бажыңнарның соңгалар дужунда хериинерни доздур бедик-бедик сарыг апарган, хүн аайы-биле саглаңайнып тургулаар. Суурга бо бүгү база бир онзагай хевирни киирип турары маргылдаа чок.

А бажыңнарның огород, херим бүрүзүнге чоокшулаарга ында үнген ногааларның — помидор, огурец, свёкла, морковь дээш өскелериниң-даа чемгир, чаагайы магалыг-ла. Кожа заадан келген кижи ол огурецтен азы помидордан бирээзин чиирге-ле витамин-биле бүгү организм долуп турганныг. Билип-ле келиримден тура бистиң суурувус ындыг турган. Ооң чурттакчылары чоорту чаартынып, (мурнунда маңаа нургулайында орус эштер чурттап турган) боордан өске ооң турар чери, арык бугазы, хөрзүн, довураа солуттунмаан.

Харын-даа хуу ажыл-агыйлыг каш өреге турган чер хөй машина-техникалыг, каш чүгүн малдыг, кайгамчык бай колхоз төвү апарган. Мындыг улуг өскерилге-биле холбаштыр суурга чаа-чаа тудуглар, кудумчулар немежип, ону оң, чээрби чыл мурнунда турганынга канчап деңнээр дээр силер.

Мындыг херии базымдан суур чаагайжыдылгазының, ногаанчыдылгазының чыдып кээп турарын маңаа бижиирин артык эвес деп бодаар мен. Кызыл районнуң «Х Улуг Хурал» колхозунда херээженнер чөвүлели (ооң даргазы кым-даа турда) суурнуң чурттакчыларын бажың чанының огородун чөп ажыглаарынче эвилелдеп, кедээ Совет, хөй-ниити организациялары-биле кады ооң ногаанчыдылгазы, чаагайжыдылгазын экижидериниң хемчеглерин ап келген. Ындыг оралдажыышкыннарны мырыңай түңнел чок деп болбас-ла харын. Суурнуң Эник, Баян-Кол-Аксы кудумчуларының чурттакчылары ногааны элбээ-биле өстүрүп, ажаап ап турарлар. Час, чай дургузунда кылган ажылын күзүн түңнеп, ногаа делгелгезинге барык өреге бүрүзү иденкейлиг киржип келген.

Ылаңгыя школа, интернат ажылчыннары Сереэ Дажымба, Доңгур-Кара Седен, комсомолчу Вера Дартай-оол, пенсионер Янчыңмаа Нүрсат, садыг ажылдакчызы Валентина Балыкай, суурда ортумак школа директору Янма Шаңнаа, эмнелге ажылчыны Александра Дап-оол дээш ногаа тарып өстүреринге мергежээн аныяк-даа, назы дээй берген-даа кижилерни — херээженнерден хөйү-биле адап болур.

Үстүнде адааныңыс кудумчуларда байдал ындыг эки турда суурнуң өске Хем ынды, Ногаан кудумчуларының чамдык чурттакчылары ногаа өстүрбейн турарындан чанында арык, бугалыг, херим кажаалыг огородтарда безин картофель олуртпаан, хөн чыткылаары дыка хараадаңчыг.

Ындыг ол, шыктыг черлерге ногаа өстүрбейн турар өг-бүлелерни чоокку үеде ол чаагай херекке ёзулуг хандыкпыдарының үези келген. Маңаа хамыктың мурнунда херээженнер чөвүлели кол рольду ойнап, суурнуң мергежилдиг ногаажыларының үлегерин үдеререп, дуржулгазындан өөренирин оларга сүмелеп, боттуг хемчегни алыры күзенчиг.

Суурда оң баазын чечектер тарып турар чурттакчылар база-ла санныг. Черниң байдалы ногаа аймаа өстүреринге ындыг таарымчалыг турда чечектер өстүреринге база-ла домей болур ужурлуг. Бир эвес кижи бүрүзү бо чаагай херекти чугулалап, чечектер клумбаларын огород шөлүнүң одуруглары дег ажаап, ажылдаар болза, бистиң суурувусту кайгамчык сесерликтерлиг ногаан садчыгаш дег кылып ап болур. Ол бүгүнүң ындыг болурун чедип алыр дээш чурттакчыларның инициативазын көдүрүп, организастыг хемчеглерни чорудары негеттинип турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ВЬЕТНАМ УЛУСТУҢ КАЙГАМЧЫКТЫГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ХАНОЙ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Чаңгыс аай Вьетнамның Национал хуралының бирги сессиязы бодунуң ажылын июль 3-те байырлыг байдалда дооскан.

Бүгү вьетнам улустуң кичээнгейин хаара тудкан төөгүлүг ол сессия вьетнам революциязының чаа чадазы болган болгаш ВАП-ниң удуртулгазы-биле чуртка социализм тудуушкунунуң угланыышкынын төлевилээн.

Пленарлыг түңнел хуралга Национал хуралдың декларациязын республиканың күрүне эрге-чагыргазының дээди органының күүсекчи комитединиң кол секретары Суан Тхюи номчаан. АКШ-ка удур, национал хосталга дээш удурланыышкынның дайынынга вьетнам улустуң тиилелгезин, а ол ышкаш «Вьетнам чаңгыс аай, вьетнам нация чаңгыс эптиг» дээрзин көргүскен апрель 25-те бүгү-нийти соңгулдаларның түңнелиниң ужур-дузазын бедии-биле декларацияда үнелеп көрген.

Вьетнам Социалистиг Республика болза ажылчыннарның болгаш тарзачыннарның эвилелинге үндезилеттинген пролетарлаттың диктатуразының күрүнези болур деп декларацияда онзалап демдеглээн.

Чуртта контрреволюцияның хөделиишкиннерни шиитпирлии-биле базарынга, социалистиг Вьетнамның иштики херектеринге, даштыкы реакцияның холгаарлаар дээн кандыг-даа оралдажыышкыннарынга аштырыышкынны таварыштырарынга вьетнам улустуң белениниң дугайын декларацияда илереткен.

Сессияга ВАП ТК-ның бирги секретары Ле Зуанның ВСР-ниң иштики болгаш даштыкы политиказының кол угланыышкыннарының дугайында кылган политиктиг илеткелин депутаттар долузу-биле деткээннер.

Вьетнам Социалистиг Республиканың Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан чазак чөвүлелиниң составын Национал хуралдың сессиязы бадылаан.

ВСР-ниң чазак чөвүлелиниң өмүнээзинден медеглелди Премьер-Министр Фам Ван Донг кылган. «Вьетнамның ийи кезектеринге экономиканың катап тургустунарын болгаш хөгжүдерин, культураны хөгжүдерин иделкейжидер дээш бис чүнүң-даа мурнунда күрүне башкарылгазын каттыштырарын доозар, бүгү чурттуң хемчээлинге 1976 чылдың күрүне планының чедиишкинниг күүседир, 1977 чылдың планын болгаш 1976—1980 чылдарның беш чыл планының боттандырарынга эки белеткенир ужурлуг бис» деп медеглелде чугаалаан.

Бүгү Вьетнам социализм тургузуушкунунче кирип турар үеде Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы бодунуң удуртукчу ролюн бедидер деп, Фам Ван Донг демдеглээн.

ЧУРУКТА: Вьетнамның каттышканынга холбаштыр Ханойга болуп турган митингилерниң бирээзи-дир.

(СЭТА-ның фотозу).

БЕРЛИНГЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Чиигине секретары Э. Хонеккер ГДР-де албанның аян-чоруун кылып чоруур Индия Республиканың Премьер-Министри И. Ганди-биле анаа ужурашкан.

Ийи чурттарның аразында харылзааларны хөгжүдеринге И. Гандиниң аян-чоруу чугула болуушкун болур деп, Э. Хонеккер найыралдыг беседа үезинде демдеглээн. ГДР-де И. Гандиниң чоруп турары ГДР биле Индияның аразында найыралды быжыглаарынга болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы калбартырынга идигни бээр дээрзинге быжыг бүзүрелди ол илереткен.

ГДР-ниң черинге чүректиң ханызындан ужуражыышкын дээш өөрүп четтиргенин И. Ганди илереткен. Ол аян-чорукту ийи чурттарның болгаш улустарның аразында үргүлчү быжыгып турар найыралдыг харылзааларның илерээшкини кылдыр ол үнелеп көрген.

ГДР-ниң болгаш Индияның хөгжүлдезиниң чугула айтырыгларының дугайын Э. Хонеккер болгаш И. Ганди ботботтарынга дыңнатканнар. Эн ылаңгыя сөөлгү чылдарның иштинде ийи чурттарның аразында үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың тургустунганын олар сеткил ханып демдеглээннер.

Ленинчи номналга сонуургал

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның студент аныяктары, ажылчыннар, демократтыг интеллигенцияның калбак кезектери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының баштыңчызы Владимир Ильич Ленинниң ажылдарынга улуг сонуургалдыг болу берген деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Парижтиң «Эдисьон сосьяль» дээр ном үндүрер чериниң директорунуң оралакчызы Жозеф Пентюс чугаалаан. Сөөлгү чылдарда Францияга Ленинниң ажылдарының 600 муң ажыг томнары үнгенин демдеглээш, ам ном үндүрер чер ленинчи ажылдарның чугулаларын массалыг тиражтыг кылдыр катаптаар деп ол дыңнаткан. 1979 чылга чедир В. И. Ленинниң 18 чогаалдарын парлап үндүрер. Делегей пролетарыадының баштыңчызының чогаалдарының 45 томнуг чыындызы улуг сонуургалдыг ында болдурган.

«Эдисьон сосьяль» деп ол ном үндүрер черге бүдүн чартык чыл бурунгаар орус бюрону тургускан, ол бюро ленинчи ажылдарның ылавылаан очулгаларын белеткээр талазы-биле улуг ажылды чорудуп келген. Чаа Франция дээш бистиң хүн-бүрү чорудуп турар демиселивиске ол ажылдарның кончуг улуг салдарлыын эки билир бис, француз улустуң улам-на калбак кезектеринге Владимир Ильич Ленинниң чогаалдарын бараан болдурар дээш улуг күжениишкиннерни бис үндүрүп турар бис деп, Жозеф Пентюс чугаалаан.

Испанияда чазак кризизи

МАДРИД. (СЭТА). Испанияның чазааның даргазы Карлос Ариас Наварро болза Хуан Карлос хаанга халажыр дугайында өргүүдел киирген. Туруп турар чурум ёзугаар чазактың баштыңының халашканы-биле кады бүгү чазак халажыр.

Чазак кризизиниң бооп болурунуң дугайында дамчыыр чугаалар шагда-ла туруп келген болза-даа, Ариас Наварронуң халашканы чазактың кежигүннеринге безин хенертен болган деп, ол черниң хайгааракчылары демдеглээннер. Бэзунун шиитпирин Ариас Наварро «хууда чылдагааннар-биле» тайылбырлаан. Парлалганың бижип турары-биле алырга, чурттуң мурнунда туруп турар политиктиг болгаш социал айтырыгны амгы чазактың шиитпирлеп шыдавазы болгаш өзүп турар экономиктиг бергелерни чазактың чөк кылып шыдавазы-биле чүнүң-даа мурнунда ол чазак кризизи болган.

Ариас Наварронуң халашканы — чуртка ооң албадап турганы, испан улустуң эргеажыктарынга удурланышкак политиказының буурап душкениниң херечизи болур деп, «Паис» солун онзалап демдеглээн.

Демократтыг чаартылгалар херек

МАДРИД. (СЭТА). Испан чазактың даргазының эрге-дужаалынга Адольфо Суарес Гонсалести томуйлааның бодунун таарзымас кылдыр көргенин илереткен медеглелди Испанияның Коммунистиг партиязының ТК-зының күүскому парлап үндүрген. Мурнунда турган чазак баштыңы-биле бир домей А. Суарес Гонсалес национал шимчээшкинниң эрге-ажыктарын төлээлеп турар (франкочу ёзу-чурум үезинде чаңгыс ажык политиктиг партия — ред. тайылбыры) болгаш чурттуң мурнунда туруп турар айтырыгларны ооң шиитпирлеп шыдаарынга бүзүрел чогун медеглелде илереткен.

Антинационалдыг политиканы экономика-даа, политика-даа талазы-биле чуртту халапка чедирер часкан Карлос Ариас Наварронуң халашканы болза чүнүң-даа мурнунда чазактың демократтыг оппозиция-биле чугаалажыышкынын эгелээр ужурлуг ындыг чаа үе-чаданы Испанияга эгелээриниң ииегелин берип турган. Ынчалза-даа ол ам болдунмайн баар хире деп, медеглелде демдеглээн.

Политика талазы-биле хоругдаттырганнарга бүрүн болгаш бүгү-нийти келдерелди көргүзеринче, бүгү политиктиг партияларны хулээп көөрүнче, испан хамаатыларның демократтыг эргелерин бүрүнү-биле катап тургузарынче компартия кыйгырган.

И. Броз Титонуң медеглели

БЕЛГРАД. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы чугула болуушкун. Аңаа бистиң дииивиске тайбын, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал деңниилге дээш демиселдиң чугула айтырыгларын чугаалашкан деп, ЮКЭ-ниң Даргазы, ЮСФР-ниң Президентизи И. Броз Тито Берлинден Белградче ээп келгеш медеглээн.

Эрткен чылын Хельсинкиге чедип алган—дугуржуушкунну улам дурген боттандырар дээш коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Европаның хөй-ниити база политиктиг күштери-биле чаа күжениишкиннерни үндүреринге беленин конференция бадыткаан деп, ол онзалап демдеглээн.

Ол конференцияның кол онзагай чүүлү ажык болгаш ажыт-чажыт чокка коммунистиг партияларның янзы-бүрү туруштарын болгаш эргеажыктарын хүндүлевишаан, санал-онал солчулгазын кылгаш болур.

Конференцияның түңнелдеринге бис өөрүүр бис деп, И. Броз Тито чугаалаан. Демократия болгаш социализм дээш, тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаары дээш, Европага деңэргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдери дээш демиселдиң херээнге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның база бүгү деңнелгелиг күштерниң кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге ол чаа идиг болган.

Коммунист соңгуттурган

РИМ. (СЭТА). Италияның Компартиязының удуртулгазының кежигүнү Пьетро Ниграо Италияның парламентизиниң депутаттар палатазының даргазы болган. Ол бедик эргедужаалга ону июль 5-те болган палатаның чаа составының баштайгы хуралынга бадылаашкын-биле соңгаан. Бадылаашкынга киришкен 613 депутаттарның 488-и ооң кандидатуразын деткээн.

Италияның парламентизиниң ийи палаталарының бирээзиниң даргазының эрге-дужаалынга ИКП-ниң төлээлекчизин соңгааны сөөлгү 30 чылдарның иштинде эң-не баштай Италияның Компартиязының июнь 21-де болган парламент соңгулдаларынга чедип алган улуг чедиишкиннериниң түңнелинде болган.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Найысылалдың соңгу-чөөн талазында районнарда Тель-Заатар деп палестин лагерьниң камгалакчыларының удурланыышкынын базар дээн оралдажыышкынын барыын үзелдиг христиан шериг кезектери соксатпайн турар. Барыын үзелдиглерниң танкылар болгаш аар артиллериязының деткимчези-биле халдаашкыннарын ойтур шапкан деп, «Палестинаның үнү» радио дыңнаткан.

Кадыг-дошкун тулчуушкуннар найысылалда удур-дедир тулчуп турарларның бүгү девискээринге, а ол ышкаш Бейруттуң соңгу-чөөн талазында даглыг районнарга бооп келген.

Ливанның найысылалында Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунуң даргазы Я. Арафат чедип келген. Бейрутта тургустунган байдалды чугаалажып, палестин удуртукчулар-биле чөвүлел хуралды ол чорудкан.

СУДАНДА

ХАРТУМ. (СЭТА). Чазакка удур боо-чепсектиг үймээнни басканының соонда найысылалда байдал оожурган. Ынчалза-даа караңгылай берген де комендант шагы мурнукузу хевээр арткан. Хартумнуң аэропортунда транспорт самолёттары-биле шериглер кээп турар.

Медээлер ёзугаар алырга, Суданга чоокта чаа болган болуушкуннар улуг хемчээлдиг болган. Боо-пулемет-биле аткылажыышкын Суданның найысылалының хөй районнарынга дыңналып келген. Демиселге артиллерия база киришкен. Радиостанция болгаш телевидение үрелген, телефон база телеграф харылзаазы ажылдавайн. Сулчээчилер кезек үеде Хартумнуң аэропортун болгаш чепсектиг күштерниң кол штабының турган районун контрольдап турганнар. Ийи хүннүң иштинде олар чазактың шериглери-биле хооралының төвүнге болгаш төп рыноктуң районунга тулчуушкуннарны чорутканнар. Найысылалдың кыдыында Ондурманга — үймээнчилерниң кол дааныы турган черинге каржы-дошкун тулчуушкуннар база болган. Чазак шериглеринге чаа шериг кезектерин чорутканының соонда удурланыышкынның кол черлерин базып ыдалаан.

Судан хамаатыларыны чаптына берген үймээнчилерни айтып бээринче чазактың радиостанциязы кыйгырган. Барыын үзелдиг реакцыыг «Аль-Умма» болгаш «Ансар» партияларының төлээлекчилери сулчээге идепкейлиг киришкен дугайында хөй медээлер келген.

КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң чыырын Судан негээн, а ол ышкаш сулчээ дугайында дыңнадыгны Араб чурттарының лигазынче болгаш Африканың чаңгыс-эп организациязынче дыңнадыгны чоруткан. Чуртка он-он миллион судан фунтуга когарал чедиртинген.

ПРОПАГАНДИСТ

Боттарының ажыл-херээн кончуг эки билир, арга-дуржулгалыг пропагандистер Кызыл районда эвээш эвес. Оларның бирээзинге Баян-Кол ортумак школазында теоретиктиг семинарның пропагандизи Янма Янчаповна Шаңнаа хамааржыр. Ам оон ажылы-биле кыска-даа бол таныжып көрээлиңер. Оон күш-ажылчы ажыл-чорудулгазы хөй-ниити ажылы-биле сырый холбашкан. Ол чеди чыл дургузунда партия өөредилгезинде пропагандист болуп ажылдап турар.

Янма Янчаповна дораан-на арга-дуржулгалыг пропагандист болу бербээн. Ону ол чедип алыр дээш эвээш эвес үешакты үндүрүп, политиктиг литератураларны хөйү-биле номчаан. Чыл эрткен тудум-на оон пропагандисчи мергежили чоорту өзүп орган.

Аңаа улуг дузаны район төвүнге болуп турар пропагандистерниң семинары база чедирген. А кол-ла чүве болза, партия организациязының аңаа онааган даалгазын оон ак сеткилдиг күүседип келгенинде. Пропагандист Шаңнаа кичээл эрттирериниң методиказынче улуг кичээнгейни салып, чогаадыкчы арганы доктаамал дилеп келген. Ол бодунуң кичээлин нургулайында беседа хевирлиг эрттирер. Кандыг-бир чугула теманы дыңнакчыларга ол делгеренгей тайылбырлааш, ону конспектилеп алырын негээр чаңчылдыг.

Ол дыңнакчылары-биле быжыг харылзаалыг. Оларның биле сүмележип, амыдыралчуртталгазы-биле таныжып, материалдарны кайы хире шиңгээдип алганын доктаамал хынаар. Кичээлдерге көргүзүг материалдарын ол билдилиг ажыглап турар. Делегейниң политиктиг картазын, диаграммаларны болгаш өске-даа чүүлдерни ажыглап тургаш, кичээлдерни солун кылдыр эрттирип келген.

Кичээлдиң дээштиг чоруу пропагандистиң эртем билииинден кончуг хамааржыр. Шаңнаа бодунуң политиктиг билиин хүн-бүрү бедидип ап турар. К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. Ленинниң чогаалдарын өөренип, политиктиг болгаш чечен чогаал номнарын садып ап, оон чугула чүүлдерни ушта бижип ап, эртемде, техникада чаа чүүлдерни ол доктаамал билип алгаш, дыңнакчыларга күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

Кичээлден быжыг билигни шиңгээдип алган, политиктиг билии бедик дыңнакчылар онаашкан ажылынга ак сеткилдиг бооп, хөй-ниитиниң ажылының идепкейлиглери болу берген. Оларга Э. Дензинмаа, Л. Белополова, З. Левченко, Н. Бады-Навын дээш өскелер-даа хамааржыр. Семинарның дыңнакчылары колхозчу чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге идепкейлиг киржип турар. Оларның иштинден 11 кижи суурда «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери болгаш өскелери агитаторлар, политинформаторлар хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарлар.

Дыңнакчыларның ханы билиг чедип алырынга Шаңнааның бажыңында библиотеказы база улуу-биле дузалаан деп чугаалап болур. Ол бодунуң хууда библиотеказын политиктиг, экономиктиг болгаш чечен чогаал номнары-биле доктаамал долдуруп ап турар. Чыл санында-ла хөй санныг чагыгларны ол чагыдып алыр. «Коммунист», «Политическая самообразование», «Агитатор» журналдарны болгаш «Правда», «Шын», «Учительская газета», «Тувинская правда» солуннарны үргүлчү чагыдып ап келген.

Коммунист башкы Янма Янчаповна Шаңнаа Баян-Кол кожээ Советиниң депутаты. Бо ажылынга ол база-ла багай эвес киржип турар.

Ч. СҮЛЬДҮМ.

С. Тока
Чоннуң оруу-биле

(Эгези № 148, 150 «Шында»).

Тывада чурттап турар совет хамаатыларының Комитединиң база совет колхозтарның чөвүлел хуралы 1940 чылдың 6 ай 24-те болган. Ук хуралга соглээн чалбыыштыг сөстер-биле алырга, бистиң республика бодунуң 19 чыл оюнуң бүдүүзүнде, чээрби чыл оюнче оруктта туруп турар, ынчаарга ол алдарлыг орукта революстуг намның удуртулгазы, улуг ССРЭ-ниң акы-дуңмалышкы дузаламчызы-биле чедип алган ажыл-агый, культура талазы-биле чедиишкиннер улуг деп демдеглээн.

Ол чедиишкиннер дээш арат кижи улуг ССРЭ-ге, ооң ада сагыш човаашкынынга кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илергейлеп турар. Ук хуралга меңээ база сөс берди. Ооң допчулалы мындыг: «...Тываның Араттың революстуг намының боттуг ажыл-херээн база политиктиг шугумун арат массалар изии-биле чүүлдүгзүнүп деткип, ооң салган сорулгаларын күүседир дээш соруктуг ажылдап турарын билир болтай силер, эштер. Улуг ССРЭ-ниң, ооң Коммунистиг намының тыва улус дээш сагыш човаашкынын, бүгү талалыг акы-дуңмалышкы дузаламчызын тывалар догерези эки билип, сагыш-сеткилиниң ханызындан аңаа кызыгаар чок өөрүп турарлар. Улуг Совет Эвилелиниге даянып алгаш, ТАР бодунуң ажыл-агый база культуразын дүрген хөгжүдүп, марксизм-ленинизмниң өөредиин чандыр баспайн чорааш, капиталистиг хөгжүлдениң оруундан чайлап, социализмче хөгжүп кирериниң суурун салып турар. Моон ужурунда ам бо шагда шинтилеңниң хөгжүлдези улус ажыл-агыйының бүгү адырларынче бүгү-ле киирээнгейни, күштерни мөөңнээрин бистерден негеп турардыр. Моон-биле чергелештир Тывада чурттап турар совет хамаатылары бодунуң ак сеткилдиг ажыл-чорудулгазы-биле бистиң чуртувустуң чечектелип хөгжүүрүнге үнелеп четпес деткимчезин көргүскен. Ол дээрге амыдыралчы дириг дуржулга-дыр, эштер.

Мал ажылынга хамааржыр чамдык чугула айтырыглар. Амгы үеде Республикада малдың баш саны 1,4 сая ажып турар, ынчаарга пам, чазак ТАР-ның 20 чыл оюнга чедир мал бажын 2 сая чедирер деп сорулга салган, арат чон ону изии-биле деткип, ам бо үеде хайныышкыныг карак-кызыл ажылдап турар. Бүдүн чартык чыл иштинде 600 муң баш малды немей өстүрүп болур арга бар деп санап көргеш, төлевилээн. Ынчаарга ам хамык ужур чогум чүдел?

Хамыктың мурнунда бедик негелде база ак сеткил-биле ажылдап тургаш, мал чемин четчири-биле белеткээринде, чайгы, күскү үелерде малдың семиртилгезин эки организастаарында, үлегерлиг чылыг кажааларны хойну тударында, малдың кызыраар, ара салыр чоруун болдурбас дээш демисежиринде, зооветеринарлыг ажылды үндезини-биле экижидеринде деп санап турар бис. Малдың эъткир, сүткүр чоруун өстүрер талазы-биле улуг арга курлавырлар бардыр дээрзин саанчы Таракановаңың, кадарчы Котовщиковтуң үлегери көргүскен, ону бүгү Тыва билир болгай. Ынчаарга шак ындыг мурнакчыларның санын чоп өстүрүп болбас бис. Мурнакчыларның одуруун өстүрери бир чугула сорулгаларның бирээзи.

Ындыг-даа болза ажыл-херекте улуг четпестер, тудагдалдар ам-даа бар. Чижээ, Арыг-Бажыда «Чаа орук» колхоз эрткен кыжын малын чудадып, түреңчиг байдал-биле чыл ашты. Мындыг байдалдыг ажылдың түңнели чүү көргүзүп турарыл дизе, Таңды кожуунунда совет хамаатыларының холунга эпир чылын шупту 8597 баш мал турган болза, ам бо чылын 5513 баш мал санаттынып турар азы 3084 баш мал хорап кызырылган-дыр. Республиканың мурнунда канчаар-даа аажок улуг, чугула сорулга салдынган туруп турда, черле ынчаш мындыг янзылыг ажылдап болур бе? Мен бодаарымга, ол черле окта таарымча чок. Бо байдалдардан болур-чогуур түңнелди үндүргеш, мал ажылын быжыг холга ап, бүгү ниитиниң кол кичээңгейин ынаар углапырбааже хоржок.

Чер ажылының дугайында каш сөс. Тыва чоокка чедир-ле тараа-далганы Совет Эвилелинден киир сөөртүп хандыртынып турган болгай, ынчаарга амгы үеде чурттуң тараа-далган талазы-биле хереглелин боду хандырып шыдаптар апарганы өөрүнчүг улуг чедиишкин-дир. Бо сорулганы шиитпирлээринге Тывада чурттап турар совет хамаатылары тараачыларның колхозтары улуг үлүүн киирип, араттарга үлегерни көргүзүп турар. Моон кадында база бир чугула сорулга болза араттарның бир кол чеми хлеб болзун дээш ону быжырар черлерни тургузуп, нептередири онаа чугула.

Амгы үеде Тыва Арат республиканың мурнунга тараа бүдүрүлгезин тарылга шөлдерин калбартыр, га черден ашыр дүжүттүг бедидер, тарааның бот-үнезин чиигедип тургаш, ону дашкаар экспортче үндүрер арганы чедип алыр сорулга салдынган. Моон-биле чергелештир мал ажылында сорулгаларны шиитпирлээр төлээде республикага, хамыктың мурнунда каттышкан ажыл-агыйларга, мал чемгерер тараалар, тарымал сигеннер, техниктиг культуралар тарыыр шөлдерни көвүдедири чугула. Эрткен чылын Таңды кожуун тарылга шөлүн муң-не элээн калбарткан, ынчалза-даа ук кожууннуң каттышкан ажыл-агыйлары тарылгазын 412 гага кызырганы элдептиг. Бо болза бистиң салып турар сорулгавыска окта дүүшпес херек-тир, таңдыжылар хандыр шүгдүнүп боданмааже хоржок, эштер. Черле ынчаш Таңды кожууну тараа бүдүрер талазы-биле кончуг кедилиг: ооң сураглыг тайга-сыннары, арга-арыы, хемнер-хөлдери, шынаа-шыктары, чылдың-на албек шык дүжер, козур-хорум чок, үстүгүр кара хөрзүннүг карак четпес ховулары дегевиске билдингир, ону магадап соглептер сөс-даа ховар боор. Таңды кожууннуң ол таарымчалыг байдалдарын ажыглаар, перспективазын өөренип көөр дугайында санал черле чүүлдүг, ук айтырыгны тургузуп, тускай өөренип көөр апаар.

Араттарны сууржуң амыдыралче шилчидерин чоорту шиитпирлээр дугайында айтырыглар. Тыва дээрге кошкун мал ажылдыг оран-на болгай. Ынчалза-даа тускай догуннаан республика чүкүйле ийи он чылдың иштинде турар хирезинде бо кыска хуусаа дургузунда Шагаан-Арыг, Туран, Самагалдай, Бай-Хаак дээн чижектиг чаа туттунган кожуун төптери хоорай, суурларлыг, харын-даа чамдык сумуларывыс безин төптерлиг апарган, черле магалыг-дыр. Бо херекке совет хамаатыларының киржилгези, салыышкыны, үлегери улуг, ону айытпайн баар аргажок.

Улуг ССРЭ-ниң дузаламчызын чөп ажыглап, кожуун, суму төптериниң тудуун калбартыр, оларны улам чаагайжыдар херек. Ынчаарга бо айтырыгны өөренип, төлевилеп турар чүве. Тывага сууржулга айтырыын шиитпирлээр чорук канчаар-даа аажок улуг түңнүг акша-мөңгүнну, эмге хаяажок тудуг материалдарын база техника-чепсекти, дериг-херекселдерин болгаш ажылчын күштү негеп турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, Тываның кожууну, сумуларының төптеринге бети дээрге культура-амыдырал, сургуул-соцал черлериниң оран-савазын мырайла чаазы-биле тудуп тургузары негеттинип турар, ону шиитпирлээринге улуг күш, хөй чылдар херек.

Кошкун амыдыралдан суурлжуң чуртталгаже шилчиири дээрге ыштыг ойбак-самдар өглерден, чылыг-чырык, алгыг-делгем бажыңнарга кирип чурттаары, суурлжуң улустарның культурлуг амыдыралын шиңгээдип алыры, азы дорт чугаалаарга, тыва чоннуң амыдыралынга база бир чаа революстуг эргилде-дир. Акы-дуңма совет улустуң дузаламчызы-биле Тываның чону бо сорулганы шиитпирлеп шыдаар-даа, шак ол төөгүлүг чаа амыдыралды чедип алыры чугаажок. Кедизинде барып кожер чорук чүгле мал ажылынга артса артар боор.

Акы-дуңмалышкы пайырал дээш. Бо чөвүлел хуралга эштер Репин, Петров сугларның чугаалары солун болгаш бистиң моон соңгаарты ажылывыска дегүмнүг сүмелери кадып турар-дыр.

Тывада чурттап турар совет хамаатылар каттышкан арат ажыл-агыйларга үргүлчү дузалажып, арга-сүмезин берип келген: ылангыя сөөлгү чылдарда кожа турар ажыл-агыйлар аразында дузалажылга, дуржулга солужар чорук улам калбарып быжыккан. Тывада чурттап турар совет хамаатыларының сорулгазы болза, тыва чон-биле кады Тываның шапкын хөгжүлдези дээш могаг-шыдаг чокка ажылдаары болдур. Ынчаарга «мен болза Тывада түр чурттап турар аалчы-ла болгай мен», дээр окта буруу хөөннерни ийи-чаңгыс кижилер үндүрүп турар, ол болза канчап-даа шын эвес дээр чижектиг сургаалды маңаа чугаалаваажы хоржок боор.

Амдызында хуу кошкун амыдыралдыг араттарның караанда өзүп-мандып орар совет колхозтар болза Тываның көдээ ажыл-агыйының баштайгы чечектери болгаш келир үези-дир деп чүвени уттунмас херек. Моон ужурунда база амгы үеде Тываның улус ажыл-агыйының мурнунга салдынган сорулгаларны боттандырарынга идиг бээр сорулга-биле ТАР чазаа колхозтар аразынга шилчип чоруур Кызыл тукту тургускан...»

* * *

1940 чылдың алды айның 26-да Тес-Хем кожуунунуң Самагалдайда намның түр сургуулунуң ажылы-биле таныжар сорулгалыг сургакчылап чоруптум. Тес-Хемде АРН кожкомунуң чанында намның түр сургуулу, үш хонук иштинде чарлашкан соонда, 30 кижи үзе чыгдып кээри-билек, ам-даа 5-и келбээнде, 6 айтың 2-де ажыттынган болду.

(Уланчылыг).

«ХАЛАЛЫГ ПАССАЖИРЛЕР»

Бистиң тускай корреспондентивис М. Хенче-Караның ындыг эгелиг чүүлү чоокта чаа № 150 «Шынга» парлаттынган. Ында районнарже хүн бүрү чоруп турар автобустар чолаачыларынга пассажирлерниң хамаарылгазында четпестерни шүгүмчүлеп бижээн.

Материал үнген дораан-на редакцияга чагаалар кээп эгелээн. Янзы-бүрү мергежилдиг кижилер көдүрген айтырыгны чүүлдүгзүнүп, хөй-ниитиниң транспортунга чорааш, арагалап, чурум үрээр, кады чораан улустарны хүндүлеп көрбес эвээш санныг кижилерни шыңгыы буруу шаап, ол четпестерни эдер талазы-биле боттарының арга-сүмелерин кадып, санал-оналдарын берип турарлар.

«Шын» солунда парлаттынган «Халалыг пассажирлер» деп эгелиг материалды номчааш, ындыг пассажирлерни билир чолаачы кижи болгаш, чамдык бодалдарымны бижикседим.

Моон мурнунда чамдык автобус чолаачыларының аажы-чаңында, ажыл-херээнде четпестерни шын шүгүмчүлеп бижип турган болгай. А бо таварылгада чамдык пассажирлерниң орукка чораанда халалыг аажы-чаңының дугайында айтырыгны көдүргени база хөлчок ойүнде болгаш шын деп бодаар мен. Бир эвес автобуска чорааш кайы-хамаан чок ыыт-шимээн үндүрер чоруктарны чидирип аар болзувусса, четтирдим дээр кижилер эвээш эвес болур.

Эрткен кыжын Абакан—Кызыл аразында чоруп турар автобуска олурупкан мен. Аңаа кымны чок дээр: бичии чаштардан эгелээш назылап кырааннарга чедир чораан. Абакандан үнгеш, Ермаковск чедир чорувуста, автобус иштин таакпы ыжы долуп, улуг базарда чүве дег ыыт-шимээнниг апарды. Арагалаашкынны бөлүк тудугжулар эгелээш, автобус чолаачыларынга шорлуп, кады чорааны кыстар-биле ыыт-шимээн үндүрүп, олурган черлериниң адаан кижи көөр аргажок кылдыр чүдеткеннер.

Автобуска чорааш арагалаар, таакпылаары кончуг бак чаңчыл. Бир катап Барыын-Хемчиктен Кызылче кел чорааш база ындыг арагалаашкынга таварыштым.

Автобуска эзирик кижилер олуртпас, оларны сөөртпес деп тускай доктаал бар. Ынчалза-жок чамдык чолаачылар-даа, пассажирлер-даа ону каржызы-биле хажыдып турарының чижектери ол-дур. Араганы баш удур садып алыр ийикпе азы автобус доктааган черлерден алыр, ооң соонда бөлүглежип ижер пассажирлер-биле шыңгыы демиселди чорудуп, дээштиг хемчеглерни алыр өйү келген. Автобус иштинге арагалаан кижилерни орук ара кандыг бир суурга дүжүрүп кааптар болза черле ажырбас деп бодаар мен.

О. ЛАМА,
персоналдыг пенсионер,
1932 чылдан бээр чолаачылап чораан.

НЕГЕЛДЕНИ ДЫҢЗЫДАР

Парлаттынган чүүлде пассажирлер корум-чурум үрей бээрге, автобус чолаачылары оларга сагындырыг берип чугаалаарындан, негелде кылырындан арай коргар апарган дээр янзылыг хөөннү эскердим. Мен бодаарымга, ол шын эвес боор, чүге дээрге ындыг чурум үрээр, кады чораан эштерин хүндүлевес кижилер-биле демисел ажылын чорудары, автобус иштин арыг-шевер тударын аңаа чораан улустан негээри чолаачының хүлээлгези ышкажыл. Оларның хөй кезии ындыг негелделерни кылып-даа чорууурлар. Ооң аңгыда автобуска чорааш, арагалап, улус дорамчылаар кижилерни таварышкан-на чурттакчылыг черге дүжүр сывырыптар ийикпе азы ында милиция пунктузунга, улусчу дружина бөлүүнүң кежигүннеринге хүлээдип бээри чугула.

Материалды номчуп орарга, мындыг айтырыг база тургустунуп кээр: төлеп чок пассажирлерниң дугайында чолаачылар боттары чүге солун-сеткүүл арнынга бижип, сойгалап илеретпезил? Чурум үреп чораан кижиниң ажылдап, чурттап турар черинче дыңнадып, шыңгыы хемчег алырын, харын-даа штрафка онаарын чүге негевезил? Пассажирлерниң амыр-дыштыг, арыг-силиг чоруурун чедип алырынга ындыг янзылыг хемчеглер база дээштиг болгу дег-дир.

Эрзин районнуң Нарын, Мөрен суурларынче, Тес-Хемниң Самагалдайже кежээ орай чорууру бергедээн деп бир чолаачы авторга чугаалаан-дыр. Ол шын эвес. Бо суурларга эттеткен, акша-төгерин хуваатан, автобузунуң хер-херекселдерин оорлаткан дугайында районнуң милиция черинге чаңгыс-даа чолаачы хомудал киирип көрбээн. Харын бир автобус чолаачызы боду арагалап алгаш, Мөрен суурга төлеп чок кижилер-биле кады чоруп тургаш, мурнунда ийи удаа шииттирип чораан Валерий Ооржак дээрзинге эттеткеш, кемдээни шын. Хулиганга кеземче херээн онааган. Аңаа оон өске ындыг таварылга болбаан. Чамдык автобус чолаачыларынга таарымча чок чоруктар тургулаан чадавас, ындыг чүүлдерни хөй ниитиниң күжү болгаш хоойлу органнарының киржилгези-биле чогуур үезинде эдер хемчээн алыры чолаачыларның боттарының база хүлээлгези деп бодаар мен.

Ынчаарга чолаачыларның төлеп чок чоруктарының дугайында хамаатыларның негелде-хомудалдарын солун арнынга чырыдып турары кончуг чүүлдүг-дүр. Аргыжылганың бергелерин боттарының хуу өпчүзүрек күзелин хандырарынга ажыглай бээр чоруктарны болдурбас дизе, чер-черге улусчу контролёрларның санын өстүрүп, хыналданы шыңгыырадыр болгаш транспорт эргелелиниң тускай контролёрларының ажылын экижидери чугула.

Вокзалдың диспетчер-контролёрлары-даа чолаачылар-даа пассажирлерни автобуска олуртуп тургаш, пассажир кижи орукка бодун канчаар ап чоруурунуң дугайында кыска тайылбыржыгашты кылып, хөй-ниитиниң транспортунга чорааш чурум үрээн кижилерге хамаарыштыр кандыг административтиг болгаш кеземче хоойлулары барып тапыштырар болза эки.

С. МОРГУЙ,
Эрзин райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң улуг инспектору.

«ИЗВЕСТИЯ»: МОСКВА—БРАТСК

«Известия» солуннуң редакциязы болгаш ВАЗ-тың удуртулгазы Тольяттиниң машина тудугжуларының эң чаа ВАЗ-2121 маркалың машиназын шылгаары-биле Братск—Москва аразынга маңнаашкынны организастаан. Ооң сорулгазы—онгу беш чылда Сибирьниң чаартылгаларының дугайын чонга таныштырары, чаа машинаны (ону көдээ черге ажыглаарынга таарыштыр кылган) шенеп-шылгаары.

Агитмаңнаашкынның составында чолаачы-шенекчи А. Иванов, «Волганың автотудугжузу» солуннуң корреспондентизи М. Осмолкин, «Известия» солуннуң корреспондентизи А. Блохнин, чолаачы-шенекчи В. Карабанов, «За рулем» журналдың корреспондентизи Б. Синельников олар кирип турар.

ВАЗ-2121 деп машинаның мотору 80 аът күштүг, дөрт дугуйу хөделир. Абакан—Кызыл аразынга орукка олар 120 км дүрген чоруп турган. Ийи машинаның экипажтары Кызылга, Чаа Шагаан-Арыгга, Ак-Довуракка база чораан.

ЧУРУКТА: Братск—Москва маршруттуң машиналары Кызылда.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Мергелдейге

БАРААНЫ ЧААГАЙ

Республика төвүнге семинарга чорааш, Чадаана хоорайга орай келдивис. Дүне кижи кайнаар баар. Хоорайда таныш-көрүш, төрелдери-даа чок кижилер тургай-ла...

Даштында «Аалчылар бажыңы» деп бижип каан улуг чаагай бажыңның эжиинге келдивис. Аалчылар бажыңының дежурныйы өөрүмнү болгаш мени өрээлдерге таарыштыр үлей каапты. «Орунналыңарның херекселдерин аппарып бээр мен»—деп, дежурныйывыс чугаалады. Келзе-ле кижи бүрүзүнге чаңгыс-чаңгыс ойбак-самдар ак чоорганнар экелди. Чамдыктарывыска аржыылдар база чедишпейн барды. Меңээ айыткан орунну көрүп турарымга сыртыы база чок.

— Сыртыы чок кандыг аай чоор?—деп айтырдым.

— Чок-ла болгай, чамдыктарынга чедишпес—деп, дежурный харыылады.

— Ам канчаар ынчаш?—дидим.

— Боттарынар-ла таарыштырып, болгаап көрүңер—диди. А кожа эжимниң чаңгыс ак чооргандан аңгы эштир чоорганы база чок.

— Кайы организацияга хамааржыр бажыңыл бо?—деп, аравыстан бир кижи сонуургап айтырды. Харыызынга «Райпонуң»—деп чаңгыс сөс дыңнадывыс.

Өрээлде чаңгыс бичии сайгылгаан суп каан, караңгы, чүве номчуттунмас болду. Радио, ойнаар херекселдер шуут чок. Бо аалчылар бажыңының бар дериг херекселиниң элээни-даа кедергей чүве болду. Хөвеңниг чоорганнары ындамында ойбак, самдар.

Оон ыңай ооң арыг-шевер байдалы база багай, клоп, таракан ышкаш насекомнар безин бар.

Бо аалчылар бажыңын харылап турар албан организация чери ону дериг херекселдер-биле хандырар, ооң ажылын негелдеге дүүштүр тургузар дээш дарый хемчеглер алыр болза деп күзелдиг мен, Мерген Мергенович. Ону эдеринге силер-ле дузалажып шыдаар боор силер.

З. КУУЛАР.

Кожамык

Мен бичии чорумда кожамыктаан улустуң ыры-шоору кежээниң-не дыңналып келир чораан. Тыва бижик чогаадып каан соонда карандаш тудуптар, саазын шокарлаптар кижи-ле болган сагыш-сеткилин кожамыктап чагаалаар турган. Бүдүн кыдыраат долдур сүт кожамыктап бижигилээн чагааларны бижик билбес кырганнарга номчуп берип чордум. Ном-дептер парлап турар апарганындан эгелээш, улустуң кожамыктаар чоруу шала чавырлып, бодап чораан бодалын чагаалажып илередиринче шуут кирипкен. Сөскүр кижилер көрген, дыңнаан чүвелерин делгеренгей кылдыр бижип турар апарган.

Шүлүк бижиир чорук теңден турда, кожамыктаар чорук барык шыпшын барган чүве. Тываның бижимел чогаалы 46 чыл дургузунда чечектелип келди. Чаа тоолдар чогаадыр чорук шоолуг билдинмес болду. Чаа-чаа кожамыктар чогаадыр чорук чер болганда барын көрүп чор мен. Бай-Тайга районнуң Кара-Хөл суурда чурттап турар Күжүгет Ланчаевич Балган бир чаа кожамыкты мендиве чорутту. Балган акый боду буруун шагның төөгүлүг чугааларын чугаалаар, ырларын ырлаар чечен-мерген кижи. Шеверин канчаар ону. 26 бызаанчыны кылгаш, «Кара-Хөл» колхозтуң аныяктарынга белек кылдыр берген.

Кожамык—улуг назылыг жанр. Ам Балган ирейниң бодунуң чогааткаңы чаа кожамыын номчуп көрүңер.

ЧЕДИП КЕЛЕМ

Кара-Хөлге чорбаан сен бе?
Кара-Хөлге чедип келем,
Каттыраңнаан кыстар
мында.
Кады хөглеп ойнай бээр сен.
Кадыр даглар кажааланкан
Кара-Хөлге чедип келем,
Харык-шинээң кошкак
болза,
Катап дораан сегий бээр сен.

Кожамык — улуг назылыг жанр. Бо болза, Балган ирейниң бодунуң чогааткаңы чаа кожамыы-дыр. Аас чогаалынга ынак, шевер кыргаңга чогаадыкчы чедиишкиннерни күзээлиңер.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Агаар

Бөгүн республикага булуттагылаар, чамдык черлерге кезек чагтылаар, диңмирээшкин болур. Агаарның температуразы даглыг черлерге 12—17, оон арткаңнарынга 21—26 градус чылыг.

Кызылга база булуттагылаар, хүндүс кезек чагтылаар, диңмирээшкин болур. Агаарның температуразы—22—24 градус чылыг болур.

СПОРТ

СЭТА-ның спорт медээлери

БАТУТ. АКШ-тың Талс хоорайга батут-биле халыырының делегей чемпионады совет спортчуларның чайыннанчак тиилелгези-биле доозулган. Аңаа ниитизи-биле 76 чурттарның спортчулары киришкен. Бистиң батутистеривис программаның бүгү хевирлеринге тиилеп, 4 алдын, 1 мөңгүн, 1 хүлер медальды чаалап алган.

Хуузунда бирги черни С. Левина (ССРЭ) ап, эң шилиндек спортчуга санаткан. Эр улустуң Е. Янес (ССРЭ) биле Р. Тиссон (ГФР) бирги, ийиги черни үлешкеннер.

СПАРТАКИАДА. Львовта эртип турар школачыларның Бүгү-эвилел спартакиадазында алды муң ажыг аныяк спортчулар киржип турар. Олар эвилелдешкен республикалардан, Москва, Ленинградтан баргылаан. Спорттуң 20 янзы хевирлеринге киржир бо маргылдааның киржикчилериниң саны ооң мурнундагы спартакиаданың киржикчилеринден эгээн хөй. Баштай футболистер болгаш сугга эштир оолдар, уруглар маргылдажып эгелээн.

ГИМНАСТИКА. Киев чурттуг Ирина Дерюгина гимнастиканың хөй хевиринге Торонтога (Канада) болган делегей маргылдаазынга 29,2 санны алгаш, чемпионнаан. Ийиги черде—29,05 санныг Омскиден келген Галина Шугурова болган.

ШЫДЫРАА. СЭТА-ның Маниладан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ында зона маргылдаазының киржикчилери понедельникте дыштаныл хуизээн. Ынчалза-даа Ульман (ГДР) биле Браун (АКШ) боттарының соңгааржаттынган салыын ойнааш, 91 дугаар көшке хайымнашкан. Оларның ол салыы он шак үргүлчүлээн болгаш бо маргылдаага эң узун оюн болган.

15 салыгның соонда маргылдааны баштап турарларның байдалы мындыг: Мекинг (Бразилия) — 11,5, Горт (ЧССР)—11, Полугаевский биле Цешковский —10 10 санныг.

Телевидение

ИЮЛЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—**«Частың он чеди шинчизи».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
9.10—**«Бистиң чуртталгавыска».** Документалдыг өңнүг фильм.
10.00—**«Ыры кажан-даа бистиң биле».** Өңнүг фильм-концерт.
10.50—11.00 — Чапсар.
11.00— Медээлер.
11.10—**«Делегейни дескиндир».** Мурнуу Азия.
11.35—**«Бис ойнап, ырлап тур бис».** Өңнүг.
11.50—Уругларга фильм. **«Комаров алышкылар».** Уран-чечен фильм.
12.50—**«Бистиң чуртталгавыска».** Документалдыг өңнүг фильм.
13.40—Ф. Лист — **Фортепиано биле оркестрге № 2 концерт.**
14.00—**«Частың он чеди шинчизи».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
15.10—**«Кижи болгаш хоойлу».**
15.40—БССР-ниң улустуң танцы ансамблиниң концерти. Өңнүг фильм-концерт.
16.05—Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. **«Динамо»** (Москва) — **«Арарат»** (Ереван). 2-ги таймы. «Дигамонуң» Топ стадионундан өңнүг дамчыдылга.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—**«Пароль херээ чок».** Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы.
18.35—Телемедээлер.
18.50—**«Кыстарның аян ыры».** Фильм-концерт.
19.20—«Челээш». Дамчыдылга.
19.50— Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—**«Частың он чеди шинчизи».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
21.35—**«Кижи болгаш хоойлу».**
22.05—**«Танцының угаазылалы».**
22.50—«Спортлото» тиражы.
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

БАЛГАЗЫННЫҢ № 2 КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ
1976—1977 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Дараазында профессияларга кадрларны белеткээр:
1. 3-кү класстың тракторист-машинизи.
2. 2-ги класстың хойжу-механизатору.
Бо ийи салбырларга өөрениринң хуусаазы 1 чыл.

Училищени дооскаңнарга профессия аайы-биле разряд тывыскаңының дугайында аттестатты болгаш механизаторнуң шынзылгазын тыпсыр.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, стипендия-биле, ажылдан кедер хеп-биле болгаш ниитиниң чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Училищеге аныяк оолдарны болгаш кыстарны дараазында салбырларга хүлээп алыр:

а) тракторист-машинист салбырынга 16 хардан куду эвес назылыг, 6 болгаш оон өрү класс дооскаңнарны;

б) хойжу-механизаторларның салбырынга 17 хардан куду эвес назылыг, 8—10 класс дооскаңнарны.

Училищеге кирерин күзээннер директорнуң адынга билдириишкинни киирер, аңаа торуттунгенинин дугайында херечилелди азы үндүр бижиттинген паспортту, школадан характеристиканы, ВЛКСМ райкомундан чоруткан бижикти, эртемниң дугайында херечилелди, чурттап турган черинден шынзылганы, өг-бүлезиниң дугайында шынзылганы, 3х4 см хемчээлдиг 6 фото-чуруктарны, ажыл-агыйдан чоруткан бижикти, ада-иезиниң хүлээлгезин кошкаш киирер.

Чугаалажылганың түңнели-биле училищеге хүлээп алырынга кирериниң экзаменнери чокка чорудар.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Тыва АССР, Таңды район, Балгазын суур, СПТУ № 2, телефон 1-48. Почта индекизи 668342.

КИНО

ИЮЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаанга оркестрниг аалга» (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ганс Рекле болгаш ада» 10.30, 14.00, «Порт» 12.15, 15.45, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Лама болгаш өлүм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мен ам улуг апарган мен» 15.00, «Сен чогунда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Чалбыраалгыг эрик» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетөөр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1720.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01083